

OCTOBER 2021 / Vol:7, Issue:45 / pp.2119-2138

Arrival Date : 20.10.2021

Published Date : 30.11.2021

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.792>

Cite As : Altındal, Y. & Üsküp, H. (2021). "Müphemlikle Dolu Covid-19 Pandemisini Sorgulamak: Balıkesir İli Örneği", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 7(45):2119-2138.

Research Article

MÜPHEMLİKLE DOLU COVID-19 PANDEMİSİNİ SORGULAMAK: BALIKESİR İLİ ÖRNEĞİ

Questioning The Covid-19 Pandemic Full Of Ambiguity: The Case Of Balıkesir

Dr. Öğr. Üyesi Yonca ALTINDAL

Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Balıkesir/Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-1240-127X

Hayra ÜSKÜP

Sosyolog, Balıkesir/Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-1640-075X

ÖZET

Toplumunu etkileyerek gündemde yer alan COVID-19 virüsü ilk önce Çin'in Wuhan şehrinde daha sonra dünyada yayılarak küresel boyutta etkili olmuş ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Temas temelli yayılma hızına ve insan sağlığı üzerindeki etkisine bakıldığında genel çapta koruyucu önlemlerin artırılması ve devletin toplum refahını sağlaması amacıyla bazı önlemler alınarak kısıtlamalar gündeme getirilmiş 'yeni normal' hayata geçiş sürecinde '#evdekal' çağrıları ile toplumsallığın değişen boyutları ve görünüşleri söz konusu olmuştur. Böylelikle sosyolojik olgular yeni bir forma bürünmüştür.

Kentleşmenin toplumsal dinamiklerinden dolayı COVID-19 virüsünün yayılımı hız kazanmıştır. Bu bağlamda toplum sağlığı doğrudan kentleşme yaşamını etkilemiş; aile, eğitim, kırılabilir gruplar gibi alanların tartışılmasını gündeme getirmiştir. Bu çalışma, COVID-19 pandemisinin kentleşme ve kentleşme bağlamındaki etkilerini göstermek amacıyla sosyolojik perspektifle ele alınmıştır. Bu nedenle çalışmada kentsel yaşamın toplumsal izlekleri etrafında ailelerin pandemi sürecinde karşılaştıkları sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunların sosyolojik bir pencereden ele alınabilmesi amacıyla Balıkesir iline bağlı Altıeylül ve Karesi ilçelerinde ikamet eden sağlık çalışanları ve ailelerinin pandemiye bakış açıları sosyolojik olgular temelinde ve nitel yöntem temel alınarak irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Kentleşme, Aile, COVID-19, Altıeylül, Karesi

ABSTRACT

The COVID-19 virus, which is on the agenda by affecting the society, first spread in the city of Wuhan in China, then spread around the world and became effective on a global scale and was declared a pandemic by the World Health Organization (WHO). When we look at the rate of contact-based spread and its effect on human health, In order to increase protective measures in general and to ensure the welfare of the society, some measures have been taken and restrictions have been brought to the agenda. During the transition to the 'new normal' life, the changing dimensions of sociality came to the fore with the calls of '#evdekal'. Thus, sociological phenomena took on a new form.

Due to the social dynamics of urbanization, the spread of the COVID-19 virus has accelerated. In this context, public health directly affected urbanization life; brought up the discussion of areas such as family, education and vulnerable groups. This study is discussed from a sociological perspective in order to show the effects of the COVID-19 pandemic in the context of town and urbanization. For this reason, in this study, the problems faced by families during the pandemic process around the social themes of urban life are discussed. In order to deal with these problems from a sociological perspective, the perspectives of health workers and their families residing in Altıeylül and Karesi districts of Balıkesir province were tried to be examined on the basis of sociological facts and on the basis of qualitative method.

Keywords: Pandemic, Urbanization, Family, COVID-19, Altıeylül, Karesi

1. GİRİŞ

Tarihte çok sayıda pandemi görülmeyle beraber etkileri nedeniyle milyonlarca insanın yaşamını yitirdiği bilinmektedir. Gündemi meşgul eden COVID-19 salgınının ilk vakaları ise Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019 tarihinde ortaya çıkmış, sonrasında tüm dünyada hızla ilerlemeye başlamıştır. İnsan hayatının hızla değişmeye başlaması sonucunda, DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilerek günümüzde yeni normallerin ve toplumsal koşulların oluşmasına sebep olmuştur (<https://covid19.saglik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25.08.2020).

Solunum yoluyla hızla yayılan COVID-19 virüsü için en önemli tedbir ise teması azaltmak olmuştur. "Diğer epidemilerde olduğu gibi COVID-19 ile mücadelede de öncelik, temas ve kontaminasyon yollarından uzak

durmak, vücudun bulaşıma açık bölgelerini korumak, etkin dezenfeksiyon” (Aslan, 2020:35) olması maskeli ve sosyal mesafeli ilişkilere sebebiyet vererek bulaş hızının azaltılmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Ekonomi, sosyal politika, yönetim biçimleri, yaşam tarzları gibi toplumsallığın tüm boyutları pandemi ile dönüşmeye başladığı bu dönemde kentleşme politikaları da doğrudan etkilenmiştir. Ülkemizde de salgını azaltmak için sosyal izolasyon temelinde gündelik yaşam pratiklerine dair pek çok önlem alınmıştır.

Küresel salgının temas yoluyla en hızlı yayıldığı yerler ise özellikle kentsel alanlar olarak düşünülmelidir. Çünkü kent yapılarında birebir etkileşimden dolayı ve kentin akışkan doğası nedeniyle vakaların artışıyla karşı karşıya kalınmıştır. Örneğin; globalleşen dünyada kentin önemi ve kentleşmenin gelişmesi ile ülkeler arasında kolay ve hızlı ulaşım yol ve bağlantıları, COVID-19’un dünyaya yayılımında etkili bir neden olmuştur. Yayılımın etkileri ise kentsel alanlar ve kentli yaşamdaki değerlerin sosyolojik değişimi olarak görülmektedir. İnsan sağlığı; kent içerisinde birebir yaşanan ekonomik, sağlık koşulları, toplumsallık ve hatta politik boyutlarından etkilenmesi sebebiyle pandemi konusunu sosyolojik bir perspektiften incelemek önem taşımaktadır. Konu alanının geniş olması sebebiyle hem sağlık sosyolojisi hem de kent sosyolojisini de içerecek açılımlara gereksinim duyulmaktadır.

Pandeminin sosyolojik boyutlarından biri olan kentsel alandaki dinamikler incelendiğinde ise bu durum en başta aile kurumu olmak üzere eğitim hayatını, çalışma hayatını ve yaşam tarzlarını etkilemektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan özellikle dezavantajlı grupların yararlanamaması ile sınıfsal düzlemde ayrımların bolca yaşandığı, aynı zamanda COVID-19 nedeni ile risk altında olanların sayısının artması, pandemi döneminde en çok kırılgan grupları derinden etkilemiştir. Virüs, ölüm ve hastalıklara yol açarak hem topluma sosyoekonomik yönden zarar vermekte, hem de bireylerde ruhsal anlamda çöküntüye neden olmaktadır. Sınıfsal ayrışmanın yansıması olan kentsel ayrışma, pandemi döneminde evde kalanlar ile evde kal(a)mayanları mekânsal olarak da ayırtmıştır. Türkiye’nin sağlık temelli uyguladığı sosyal politikalarından biri olan ‘#evdekal’ kısıtlaması ise sınıflar arası fırsat eşitsizliğini daha da görünür hale getirmiştir. Orta üst ve üst sınıf evde kal çağrılarını uyararak, evde kalmaları önemli bir sorun teşkil etmezken alt sınıf için durum hiç de kolay yaşanmamıştır. Dolayısıyla kentsel alandaki yaşamda pandemi dönemi sonuçlarının değerlendirildiği ve gelecek olası salgınlara karşı erken ve riskin en az olabileceği önlemlerin alınması için pandemi döneminde topluma ve sağlığa, ekonomiye, eğitime, kentsel yaşama yönelik sosyal bilimler perspektifinden çalışmaların yapılması zorunludur. Bu araştırma bu zorunluluk halinden yola çıkarak Balıkesir iline bağlı Altıeylül ve Karesi ilçelerinde yaşamlarını sürdüren ailelerin pandemiye dair deneyimleri kentin değişen ve dönüşen boyutu etrafında irdelemeyi hedeflemektedir.

2. SAĞLIK VE HASTALIĞIN SOSYOLOJİDEKİ ANLAMSALLIĞINA BAKIŞ

Toplumsallığın boyutlarından olan sağlığın, toplum üzerindeki yapıcı-yıkıcı etkileri incelenirken sağlık ve toplum birbirinden ayrılmaz iki alan olarak görülmelidir. Örneğin; modern sosyolojinin önemli isimlerinden olan Parsons, “işlevselci yaklaşım içinde sağlık sosyolojisine en önemli katkıyı, hem tıp mesleği hakkında yaptığı analizle, hem de “hasta rolü” kavramıyla” (Gönç Şavran, 2011:159) ifade etmiştir.

Sosyolojik teoriler ışığında sağlık alanı incelendiğinde örneğin Goffman’ın *Stigma Teorisi* (1998), sembolik etkileşimin en önemli teorilerindendir. Stigma teorisi; “kişinin genel toplumsal ve iktisadi durumu, kendini nasıl gördüğü, çevresine karşı takındığı tavır ve güvenilir olup olmadığı gibi kişi hakkındaki bilgiler gözlemcilerin kendilerinden ne beklediği ve kendilerinin karşılarındaki insandan ne bekleyebilecekleri üzerine bir ön bilgi sağlayarak durumun tanımını yapmalarına olanak vermesi” olarak (Goffman, 2004:15) bireylerin toplumdaki görünümünün kategorize edildiği anlaşılmaktadır. Bu teori sağlık ve pandemi olguları ile incelendiğinde, COVID-19 testleri pozitif çıkan bireylerin ötekileştirilmesi, sosyal damgalanmaya örnektir. Buna sebep olarak da hastanenin “disipline edici toplum” özelliğinin olmasıdır. Teorileri gündelik yaşam pratikleriyle açıklayarak sembolik tahakkümü sosyolojik perspektifte yorumlamak da mümkündür. Foucault’un *Hapishanenin Doğuşu* (1992) adlı kitabında *Panoptikon* kavramı ekseninde gözetim araçlarının insanları denetim ve gözetim ile kontrol ettiğini savunarak kontrol aygıtlarının kurumsallaşmış şekilde olduğunu ve bunları da tımarhaneler, hapishaneler ve hastaneler olarak belirlendiği anlaşılmaktadır (Foucault, 1992). Günümüzün yıkıcı problemleri arasında yer alan pandemi ile başa çıkma yöntemlerinin hastaneler temelinde toplum sağlığını korumak ve sağlamak için devletin kısıtlamalar ve yasaklar getirmesi, hastanelerin devlet aracılığıyla birlikte toplumu denetim altına alması yine *panoptikon* kavramına örnek olarak sunulabilmektedir.

3. COVID-19 KENTİN AKIŞKANLIĞINI ÖLDÜRÜYOR MU? KENTSEL ALANLARDA YENİ TOPLUMSAL DİNAMİKLER

Pandemi ile değişen toplumsallık sonucunda aile, eğitim, sosyalleşme, ekonomi gibi kurumlar değişime uğramıştır. Özellikle eğitimde fırsat eşitsizliği, çalışma yaşamının sınıfsal olarak derinden farklılaşmasını ortaya çıkarmış ve toplumsal olarak aile yaşamlarını da derinden etkilemiştir.

Pandeminin toplumsal etkilerinden bir diğeri eğitim kurumuna olan yansımalarıdır. Eğitim sürecinde sınıfsal düzleme göre ekonomik ve kültürel yapılarıdaki farklılıklar sebebiyle fırsat eşitsizliği ile karşılaşmaktadır. Eğitim teorisyenleri arasında yer alan Bourdieu'ya göre sınıf "sosyal kozmosta özelliğini oluşturmuş bir kültürel ve sosyal sermaye alanının derin belirleyiciliği ve eğitim kurumunun toplumsal eşitsizlik yapılarını sürekli bir şekilde üreten mekanizmalarıyla ilişkilendirilerek anlaşılabilir bir sosyal ve aynı zamanda kültürel kategoridir" (Arlı, 2016:149). Pandemi döneminde de Bourdieu'nun ifadelerini haklı çıkarır şekilde sınıfsal anlamda derin farklılıklar oluşmuştur. Yüz yüze eğitim modelinin yerini uzaktan eğitim (online) modeli olarak değişmesi ve dönüşmesi aslında fırsat eşitsizliğini daha da keskinleştirmesine yol açmıştır. İnternet, bilgisayar, alt yapı, akıllı telefon gibi iletişim araçlarına orta üst ve üst sınıf çocukları sahip durumda iken alt sınıf ailelerin çocuklarının böyle bir fırsata erişememesini daha görünür kılmıştır. Bu da beraberinde alt sınıfa mensup yoksul aile çocuklarının bir anlamda eğitim hayatından uzaklaşmasına neden olmuştur. Uçurum daha da belirginleşmiş, yoksul kesim daha da yoksullaşarak eğitim alanından da dışlanmış ve bir anlamda süpürge tozları halinin altına süpürmesi gibi eğitime dâhil edilmekten ziyade uzaklaştırılmışlardır.

Önceki yıllarda yaşanan pandemiler incelendiğinde görüleceği üzere İspanyol gribinde de olduğu gibi toplumsal eşitsizlikler temelinde daha çok yoksul kesimi etkileyerek toplu ölümlerin gerçekleşmesi günümüzde de COVID-19 pandemisinin aslında ekonomik koşulları, barınma koşullarını ve çalışma koşullarını değiştirmesiyle risk altında olan grupların ayrıştırılması söz konusudur. Bu grupların ise mevcut sağlık standartlarından en yüksek şekilde yararlanabilmeleri için etnik köken, din, dil, siyasi düşünce gibi farklılıkları gözlemlesiz, her bireyin temel insanî hakkı olarak bilinmektedir. Ancak bu farklılıklar, toplumun ortak kaynaklarına ulaşma ve bu kaynaklardan faydalanma düzeyi açısından bazı birey ya da grupları diğerlerine kıyasla sürekli şekilde dezavantajlı konuma düşürdüğünde farklılık kavramından çok derinde hissedilen eşitsizlik kavramıyla ifade edilmesi daha doğru olacaktır. Bu eşitsizliğin mekânsal boyutu ise en fazla kentlerde gerçekleşmektedir.

Kentler hem mekânsal hem de nüfus yoğunluğu ile büyürken, kentleşme ve kentleşme kavramları da geniş yelpazede çeşitlenmektedir. Yaşam alanlarının ve pratiklerinin değişmesi ise kentsel alanların karmaşık yapıya dönüşmesine yol açmaktadır. "Kent, mekânda nesnelere düzenlenmesi; kentleşme ise bir yaşam biçimidir" (Kurtuluş, 2010:188) ifadesi ile kent ve kentleşmeyi ayırt edilmesine olanak sağlayan Kurtuluş, aslında kentleşmenin toplumsal içerimlerine değinmektedir. Özden'e göre (2011:256) "kentleşmedeki en büyük faktörün sanayileşme ve göç olmasıyla kırdan kente göç edenleri de sanayileşen kentin cazibe merkezi haline gelmesi çarpık kentleşmeye yol açmıştır" ifadesi kentleşmenin toplumsal içerimlerini belirtmektedir. Bu eksende sosyo-ekonomik dönüşüm, hızlı, kontrolsüz kentleşme süreci ve modernleşme çabaları ile birlikte, yirminci yüzyılda son derece ciddi kentsel sorunlara sahne olunmuştur. Bu bağlamda kentleşme sürecinde kentlerin yoğun nüfusa sahip olmasına neden olan göçler, yeni kentlilerin kentin periferisinde yaşam sürerek gecekondularda yaşamlarına neden olmaktadır.

Hem gecekondulaşma hem de kentlerin ekonomik düzlemde sınıfsal yapıların belirginleşmesinin sebebi göçlerden oluşmaktadır. Hızlı kentleşme ve kentleşme ile göçler kentteki sınıfsal ilişkilerin yeniden biçimlenmesi, sınıfsal ayrışmanın yansımaları olan kentsel ayrışma, pandemi döneminde evde kalanlarla evde kalamayanları ekonominin mekânsal nüveleri anlamında irdelenmelidir. Rezidanslar, lüks konutlar, güvenli siteler ve banliyölerde yaşayan orta üst ve üst sınıf #evdekal çağrılarını uyarken, kentsel dönüşümle kent merkezlerinden yeniden kent çeperlerinde yaşamlarını sürdüren alt sınıflar mekânsal anlamda olumsuz etkilenmişlerdir. "Kentlerde nüfusun yoğunlaşması ve gerçekleştirilen faaliyetler, insan sağlığına zarar veren biyolojik tehlikelerin ortaya çıkması için uygun koşulları oluşturmaktadır" (Tuğaç, 2020:259). Bu doğrultuda küresel salgın olan COVID-19 virüsünün kentsel alanlarda da yıkıcı etkileri olmaktadır. Salgın hastalıkların sosyal düzen üzerindeki etkilerinin kentsel riskler bağlamında sosyolojik saptamaların yapılması pandemi sürecinin olumsuz etkilerini azaltacağı söylenebilir.

Kentlerin gelişmesiyle artan nüfus çokluğu ile virüslerin yaygınlaşmasındaki etkisi bir yana, salgınların yayılmasına neden olan önemli bir diğer unsur da kent hizmetleri içerisinde yer alan temizliğin yetersizliğidir. Post-endüstriyel toplumda Tuğaç'a göre "20. yüzyılda tüberküloz, tifo, çocuk felci ve İspanyol gribi gibi hastalıklar; kentsel planlama, gecekondularda dönüşüm, konut reformuna, atık yönetimine ve

modernizme öncülük ederek, kentlerde bölgelemenin yeniden ele alınmasını sağlamıştır” (2020:269). Kentte sağlıklı olmaya uygun olmayan şartlarda yaşayan bireylerin göz ardı edilmemesi gerektiği ve uygun politikalar ile çalışmaların yapılması sağlığın kent üzerinde yıkıcı etkiler bırakmamasına zemin hazırlar niteliktedir.

Pandeminin kent üzerindeki olumsuz etkilerinin sebebi ise kentlerin yeni normale adapte olamama durumu kentlerin sürdürülebilirliğini belirlemektedir. Bu doğrultuda Tuğaç’a göre “kentlerin karşı karşıya buldukları sorunlara, tehlikelere, afet ve risklere hazırlıklı olma, bunlara yanıt verme ve bunlara uyum sağlama kapasitesi kentsel dirençliliklerini (urban resilience) belirlemektedir. Bir kentin dirençli olması, kentleşmenin iyi yönetilebilmesine bağlıdır” (2019:986): Çünkü sadece kentlilerin doğal ve sosyal kaynak temelini sürdürme kapasitesi olarak değil aynı zamanda stres ve *yeni normal* olarak adlandırılan dönem ile mücadele edebilmek oldukça önemlidir. Örneğin, COVID-19 pandemisi bağlamında kentsel sürdürülebilirlik ve kentsel dirençlilik adına kentsel yoğunluk düzenlenmeleri gerekmektedir. Bu düzenlemeler, açık ve yeşil alan planlaması, toplu taşımanın barındırdığı risklerden korunma ve insanların kentlerdeki hareketlilikleri nedeniyle sosyal mesafe kuralı için ulaşım planlamasında sosyal mekânların üretimi anlamında değişebilmektedir. Dolayısıyla kentsel yaşamın pandemi ile mücadelesinde toplumun bu dönemi en az hasarla atlatabilmesi adına kentlerin, kentleşme süreçlerine yeni yaklaşımlar geliştirilmeleri gerekmektedir.

Küresel kentlerin birbirleriyle ilişkisinin artmasından dolayı günümüzde kentler hareketli, üretken, yenilikçiliğe açık ve çekici olup, nüfusun hızlı artışı ile birlikte sağlık koşullarının yeterince gelişmemiş oluşu, kaynaklara erişim sağlayamama, enerji, su ve hava kirliliği, çarpık kentleşme, sosyal adalet ilkesinin yeterli olmayışı gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. “Salgınların daha çok bağışıklık sistemi düşük olanları etkilediği varsayılır ise kentsel halkın bağışıklık sistemini güçlendirici planlama yaklaşımı, bu bağlamda kentin en küçük yapıtaşlarından biri olan mahalleler için sürdürülebilir mahalle tasarımı daha da önemli hale geleceğini ifade etmek mümkündür” (Öztaş Karlı ve Çelikyay, 2020:334). Dolayısıyla akıllı kent politikalarının temel amaçlarından biri olan, kentsel yaşamın yoğunluğunu planlayarak kent ve konutları düzenleyerek pandemi dönemini en az hasarla geçirmeye fırsat sunmaktadır. Örneğin, mekânın dönüşümünde sosyal mekânlar sağlık kavramı dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir. Üretilen ya da yeniden üretilen mekânlar sağlık politikalarının temelinde sivil toplum kuruluşlarının ve kent planlayıcılarının işbirliği ile beraber çalışmaların yürütülmesi beklenmektedir. Çünkü mekân, Altındal’ın da özellikle dikkat çektiği üzere “coğrafi bir terim olmamasının ötesinde; içinde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel süreçlerin devam ettiği, bu süreçlerin etkisiyle değişen özellikler gösteren yaşamsal alan olarak karşımıza çıkmaktadır” (Altındal, 2010:60). Bu bağlamda değişen toplum ile değişen mekânların varlığından anlaşılacağı üzere toplumun izleklerine göre değişmektedir.

Kent ve mekânların değişmesiyle pandemi yönetiminde erken müdahaleler kapsamında kontrolcü yaklaşımın önemine dair açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan biri; BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin, “Birleşmiş Milletler ve denetim usullerince komite, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların nasıl uygulandığını izlemekle yükümlü” (<https://www.esithaklar.org/>, Erişim Tarihi: 28.07.2020) kararıdır. Bu karara göre uluslararası sözleşmeyi imzalayan taraf devletler, hakların nasıl uygulandığına dair düzenli olarak raporlar hazırlamaları ve sunmaları beklenmektedir.

Dünyanın pandemi ile mücadelesinde kriz yönetiminin bir değerlendirmesi olarak Budak ve Korkmaz’ın görüşüne göre; “sağlık temelli yapılan araştırmalara göre; sağlık sistemlerine çokça güvenen ve bundan dolayı iyi performans sergilemesi beklenen birçok ülkenin (İngiltere, Amerika, İtalya, İspanya vb.), sağlık sistemlerinin ne kadar güvenilir olduğu da sorgulanmaktadır” (Budak ve Korkmaz, 2020:76). Budak ve Korkmaz’ın görüşünden hareketle, pandemi döneminde ülkelere göre farklılık gösteren sağlık uygulamaları sonucunda pandemi ile mücadele kapsamında ülkelerin başarılı ya da başarısız sağlık politikaları eleştirilmektedir. Ancak sağlık alanındaki sürdürülebilir uygulamalar ile pandemi döneminin olumsuz etkilerini en aza indirmeye çalışan ülkeler ön plana çıkabilmektedir. Bu doğrultuda ülkelerin pandemi yönetimi incelediğinde, Türkiye’nin sosyo-ekonomik ve sağlık hizmetleri gücü açısından kendisinden çok daha iyi durumda olan ülkeler ile pandemi yönetimi karşılaştırıldığında hem salgınla mücadele etmiş hem de sağlık sistemini etkin bir şekilde yönetmeye çalışarak diğer ülkelere de (İtalya, İspanya, İran, Irak, Kolombiya, Sırbistan) destek olmaya çalışmıştır.

Türkiye’de sağlık alanındaki uygulamalar bağlamında toplumsal bütünlüğü sağlamak adına yardım ve refah yaşamı amaç edinerek kurulmuş olan sivil toplum kuruluşlarından bahsetmek yerinde bir değerlendirme olacaktır. Kızılcık’ın (1995:103) vurguladığı gibi “Türk toplumunun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel koşullar ile modern tıbbın ilkeleri göz önünde bulundurularak geliştirilen sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi programı” sağlık uygulamalarının toplumsallığı hakkında çözüm üretir niteliktedir. Bu

doğrultuda sağlık alanındaki çalışmaların sosyal politikalar temelinde uygulanması için sivil toplum kuruluşlarının varlığı önemli bir nokta olarak görülmektedir. Ancak sivil toplum kuruluşlarının tek başına yeterli olmayacağı Altındal'ın COVID-19 pandemisine ilişkin sosyal politika süreçlerini değerlendirdiği söyleşisinde de ortaya konulmaktadır. Altındal, “hem akademinin hem de sivil toplumun birbirini anlamaya çalışarak ve yıpratmayarak özellikle kırılgan grupların hayata kazandırılması adına karşılıklı işbirliği içerisinde yaşamda karşılığı bulunan ve uygulanabilecek sosyal politika üretmeye yönelik nitelikli çalışmaların sayılarının artmasıdır” (Altındal, 2020, <https://www.sivilsayfalar.org/2020/06/03/butuncul-ve-hak-temelli-ekonomi-politikalarina-ihtiyac-var/>) ifadesinde de dikkat çektiği üzere pandemi döneminde sürdürülebilir çözümlerin üretilmesi bağlamında politikaların işlevsel olabilmesi için sosyolojik incelemenin önemine değinmiştir.

Toplum üzerinde salgının yıkıcı etkilerinin olmasından dolayı sosyal devlet anlayışına göre sosyal refah artışı, sosyal sorunların çözümü ile gerçekleşmektedir. Bu çözümü ise Keleş, “konut ve konut topluluklarının kentsel hizmet gereksinimlerini karşılamak, belediyelerin sorumluluğu altındadır” (Keleş, 2015:5) ifadesi ile kentsel ihtiyaçların karşılanması adına belediyelerin bünyesinde yer alan yerel yönetimlerin elzemliğine dair açıklamasında önemli hale gelmektedir. “Yerel yönetimler COVID-19 pandemisi sürecinde sorumluluk alanlarında toplum sağlığını korumak, sosyal ve ekonomik alanda oluşan kriz sürecini yönetmek gibi birçok alanda yükümlülük üstlenmiş ve faaliyet planlamalarını revize ederek salgınla mücadelede önemli görevler üstlenmiştir” (Sabancı ve Erfidan, 2020:373-374). Bu doğrultuda yerel yönetimlerin salgınla mücadelede ön planda yer aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin yerel yönetimlerin pandemi döneminde salgın süreci hakkında toplumda farkındalık oluşturma çalışmaları, salgının sosyo-ekonomik boyutu ile mücadele kapsamında sosyal yardımların (erzak, maske, eldiven) yapılması gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile kentsel hizmetlerin sağlanması söz konusudur.

Sosyal belediyecilik adı altında Kent Konseyi Kuruluşları ve mahalle temsilcilikleri aracılığıyla halkın ihtiyaçları tespit edilerek halkın gönüllülük esasındaki katılımı ile sosyal sorumluluk çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Kent yönetiminde önemli aktörler olarak oluşturulmuş Kent Konseylerinin amaçları ve işleyiş biçimlerine uygun olarak toplumun refah seviyesini artırıcı politikaları izlemektedirler. Türkiye, Kent Konseyleri alanındaki çalışmalarında “bünyesinde bulundurduğu üyeleri, komiteleri, danışmanları, akademik kurulu, etik kurulu, denetleme kurulu ve yönetim kurulu ile birlikte Kent Konseyleri arasındaki işbirliğini, dayanışmayı ve etkileşimi” (Sabancı ve Çetin, 2020:387) kalıcı bir biçimde sürekliliğini koruması oldukça önemlidir. Bu bağlamda Kent Konseyleri işlevselliğin çok boyutlulukta ele alınacağı çalışma grupları aracılığıyla toplumdaki kırılgan grupların azalacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla Kent Konseylerinin bu vizyonu toplumsal refah düzeyinin de artacağı çalışmalara ön ayak olacağı söz konusudur. Bir başka bakış açısı ise Kent Konseylerinin demokratik yapılar olduğu ve “Kent Konseylerinin kurulmasının temel amacı, sivil toplumun karar mekanizmalarına katılmasını ve yerel yatırımlarda söz sahibi olmasını sağlayarak yerel yönetimi güçlendirmektir” (Kaypak, 2013:186) anlayışı çerçevesinde sosyal belediyecilik kavramının güçlendirildiği anlaşılmaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

4.1. Veri Toplama Tekniği ve Veri Analizi

Karşılaştırmalı sosyolojinin anlaşılması için Durkheim'in bahsettiği gibi “belli bir karmaşıklık düzeyi sergileyen sosyal bir olguyu açıklayabilmek için, o olgunun bütün toplumsal türlerdeki bütünsel gelişimini izlemek gerekir” (Durkheim, 2014:165) tanımı aslında sosyolojinin bizzat işlevselliğini vurgulamaktadır. Bu çalışmada pandeminin kentsel alandaki yaşama etkisi incelenirken nitel görüşme tekniği ile katılımcıların yaşam dünyalarını anlamak ve yorumlayabilmek adına katılımcıların izni doğrultusunda ses veya görüntü kayıt cihazı kullanılmıştır. 09.11.2020-18.03.2021 tarihleri arasında 27 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda verileri toplama tekniğinde araştırmacının katılımcılara dair gözlem notları ve verilerin de can alıcı noktaları not edilerek gerçekliği yansıtan bir çalışma ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, pandemi dönemi nedeniyle COVID-19 kapsamındaki kurallar etrafında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar arasında teknik alt yapıya sahip olanlar ile Zoom uygulaması, teknik alt yapıya sahip olmayan katılımcılar ile telefonda WhatsApp uygulaması üzerinden görüntülü konuşularak ve görüntüde donma ve benzeri teknik aksaklıklar yaşanan katılımcılarla sesli konuşma aracılığıyla 40 dakika ile 1 saat 15 dakika aralığında değişen sürelerde görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmelerin sağlıklı ve sistematik yapılabilmesi için yarı-yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.

Mülakat formu 7 bölümden ve 46 sorudan oluşmaktadır. Araştırmanın veri analizi aşamasında ise birinci bölümü oluşturan katılımcıların kendisine yönelik demografik sorular tek tek incelenerek tablo haline getirilmiş olup bir sonraki bölüm olan bulgular kısmında belirtilmiştir. Diğer 6 bölümdeki araştırmanın sorularını ise kendi içinde gruplandırılarak pandemi döneminin kentteki etkisi temelinde aktarılmıştır. Verilerin temel kategoriler ekseninde incelenmesi için yorumlama ve değerlendirme yapılarak başlıklar sunulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın veri toplama tekniğinden sonra sosyolojik perspektifle gerçekleştirilen analiz kısmında verilerin gruplandırılması gerçekleştirilmiştir. Akademik çalışmanın etik kuralları çerçevesinde bu çalışmada katılımcıların isimleri deşifre edilmeyerek ve hiçbir veri değiştirilmeden ifadeler doğrudan aktarılarak hem literatür ekseninde hem de sosyolojik olgular temelinde ilişkisellik kurularak yorumlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sağlık sosyolojinin çok fazla çalışılmadığı; ancak 21. yüzyılın küresel salgını olan COVID-19 pandemisi ile sağlık sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların ivme kazandığı bilinmektedir. Bu doğrultuda literatüre katkı sunması ve sosyolojik problemler için çözüm üretilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Bu çalışma, Balıkesir ilinde 13 katılımcı Altieylül ilçesinde ve 14 katılımcı Karesi ilçesinde ikame eden toplam 27 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini Balıkesir ilinde yaşayan kişiler oluştururken, örneklemini ise Balıkesir ilinin Altieylül ve Karesi ilçelerinde yaşayan 27 gönüllü katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılara erişim ise COVID-19 nedeniyle kartopu örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. COVID-19 ile pandemi sürecinde karşılaşmış oldukları sorunlara farkındalık katabilmek amacıyla nitel veri toplama tekniği ile yüz yüze mülakatların en uygun veri toplama tekniği olduğuna karar verilmiştir. Ancak pandemi nedeniyle mülakatlar Zoom uygulaması üzerinden online olarak veya WhatsApp uygulaması üzerinden görüntülü konuşma aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için yarı-yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuş ve katılımcıların aktarımları yorumlanmaya çalışılmıştır.

4.4. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu çalışmada yıkıcı etkileri olan COVID-19 pandemisinin kentsel yaşam alanları bağlamında değişen sağlık ve sosyal yaşam kavramlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Devam eden riskli sürece birebir şahit olunarak risklerin getirmiş olduğu handicap içerisindeki müphem durumlar sosyolojik olarak irdelenmiştir. Bu bağlamda araştırma sürecinde salgın ile toplumsallık alanında ilişki kurulan bilgi birikiminin az olmasından dolayı literatüre katkı sağlayacağı amaçlanarak, sürecin takibini ve etkilerini anlatan bir çalışma olması ise önemini belirtmektedir.

5. BULGULAR

Çalışma bu kısımda 8 ana kategoriye ayrılmaktadır. Birinci kategoride katılımcıların demografik özelliklerine yer verilmektedir. Burada görüşme yapılan katılımcılar hakkında bütünsel bir bilgi edinebilmek adına tablo ile aktarım yapılmıştır. Ardından ise diğer kategorilerde pandeminin toplumsal farkındalık düzeylerine, eğitim alanında, çalışma hayatındaki meslek gruplarında, sosyalleşmede, aile boyutunda, toplumsal yönetimde ve kent eksenindeki belediye çalışmalarında olmak üzere 7 başlık altında incelenmiştir.

5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu bölümünde çalışmaya dâhil olan katılımcıların demografik özellikleri olan; cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk durumu, eğitim durumu, meslek, gelir durumu, yaşadıkları ilçe ve yaşanan süre gibi sorulara alınan yanıtların tablo şeklinde gösterimi ve COVID-19 virüsüne yakalanıp yakalanmadıkları ile tedavi süreci hakkındaki bilgiler ve kenti risk olarak görme konusundaki yaklaşımlarının içerimleri sosyolojik analiz ile irdelenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

KATILIMCILAR	CİNSİYET	YAŞ	MEDENİ DURUM	ÇOCUK	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	GELİR	İLÇE	YAŞANAN SÜRE
K1	KADIN	36	EVLİ	2	LİSANS	TIBBİ SEKRETER	10.000 TL	KARESİ	4
K2	ERKEK	25	BEKÂR	-	LİSANS	BİYOLOG	2.825 TL	ALTIEYLÜL	20
K3	KADIN	25	BEKÂR	-	LİSANS	SOSYOLOG	3.000 TL	ALTIEYLÜL	25
K4	KADIN	43	EVLİ	2	YÜKSEK LİSANS	HEMŞİRE	7.000 TL	KARESİ	7
K5	KADIN	24	BEKÂR	-	LİSANS	ÖĞRENCİ	8.000 TL (Aile geliri)	ALTIEYLÜL	24
K6	ERKEK	44	EVLİ	2	LİSANS	BELEDİYE İŞÇİSİ	4.000 TL	KARESİ	44
K7	KADIN	23	BEKÂR	-	LİSANS	İNŞAAT MÜHENDİSİ	3.000 TL	ALTIEYLÜL	15
K8	KADIN	24	BEKÂR	-	LİSANS	ÖĞRENCİ	10.000TL (Aile geliri)	KARESİ	24
K9	KADIN	24	BEKÂR	-	LİSANS	İNTERN DOKTOR	1.500 TL	ALTIEYLÜL	6
K10	KADIN	23	BEKÂR	-	LİSANS	ÖĞRENCİ	4.500 TL (Aile geliri)	KARESİ	23
K11	KADIN	33	BEKÂR	1	ÖNLİSANS	ÇEVRE SAĞLIK TEKNİSYENİ	4.500 TL	KARESİ	10
K12	KADIN	23	BEKÂR	-	LİSANS	GARSON	3.000 TL	ALTIEYLÜL	23
K13	ERKEK	28	BEKÂR	-	LİSANS	LABORATUVAR BİRİM YÖNETİCİSİ	(Belirtmek istemiyor)	KARESİ	28
K14	KADIN	23	BEKÂR	-	LİSANS	OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENİ	3.000 TL	ALTIEYLÜL	23
K15	ERKEK	29	BEKÂR	-	LİSANS	ASTSUBAY	6.500 TL	ALTIEYLÜL	2,5
K16	ERKEK	49	EVLİ	2	LİSE	EMEKLİ ASKER	4.800 TL	ALTIEYLÜL	4
K17	KADIN	49	EVLİ	2	DOKTORA	AKADEMİSYEN	9.000 TL	KARESİ	9
K18	KADIN	22	BEKÂR	-	LİSANS	STAJYER AVUKAT	2.500 TL	KARESİ	6
K19	KADIN	39	EVLİ	2	İLKOKUL	AŞÇI	2.825 TL	KARESİ	9
K20	ERKEK	40	BEKÂR	-	LİSE	BELEDİYE İŞÇİSİ	4.000 TL	KARESİ	35
K21	ERKEK	24	BEKÂR	-	LİSANS	KALİTE UZMANI	3.400 TL	ALTIEYLÜL	24
K22	ERKEK	26	BEKÂR	-	LİSANS	VETERİNER	(Belirtmek istemiyor)	KARESİ	7
K23	KADIN	43	EVLİ	1	LİSANS	HEMŞİRE	5.000 TL	ALTIEYLÜL	18
K24	ERKEK	28	BEKÂR	-	LİSANS	AVUKAT	7.000 TL	ALTIEYLÜL	4
K25	ERKEK	24	BEKÂR	-	ÖNLİSANS	HARİTA TEKNİKERİ	2.825 TL	ALTIEYLÜL	20
K26	KADIN	38	EVLİ	2	YÜKSEK LİSANS	HEMŞİRE	6.000 TL	KARESİ	2
K27	ERKEK	24	BEKÂR	-	LİSANS	TAKSİCİ	5.000 TL -8.000TL	KARESİ	24

Katılımcılar yaş yönünden bakıldığında dengeli bir veri dağılımı için katılımcıların yaşlarının gruplara ayrılarak incelenmesi gerekmektedir. Bu gruplar beşli ölçekler ile altı gruptan oluşmaktadır. Gruplardaki dağılım incelendiğinde; 19-24 yaş grubunda 11, 25-30 yaş grubunda 6, 31-36 yaş grubunda 2, 37-42 yaş grubunda 3, 43-48 yaş grubunda 3, 49-54 yaş grubunda 2 kişi bulunmaktadır. Görüldüğü üzere katılımcıların yarıdan fazlası (17 kişi) 19-30 yaş aralığında olması uzaktan yürütülen bu çalışmada iletişim araçlarına ulaşım ve kullanabilen yaş grubuna ulaşımın daha mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Medeni durumunun öğrenilmeye çalışıldığı soru ile katılımcıların aile içindeki iletişim konusu hakkındaki değerlendirmelerini kategorize edilmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri arasında yer alan medeni durum verilerine bakıldığında 19 katılımcı bekâr, 8 katılımcı ise evlidir. Katılımcıların verdiği cevaplara göre evli ve 25-30 yaş grubunda yer alan katılımcılar, aile içi iletişimin dinginliğine ve işbölümünün önemine dikkat etmektedirler. Örneğin 28 yaşında bekâr erkek bir katılımcı görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“Olumlu olduğunu düşünüyorum. Ben annem ile beraber yaşıyorum ve akşam olunca daha çok sohbet ettiğimizi ve daha çok vakit geçirdiğimizi gördüm bu süreçte. Çok fazla dışarı bağımlılık yoktu; ama beraber daha çok süre geçirdiğimiz için daha iyi tanıma fırsatımız olduğunu düşünüyorum zaten 28 yıllık annem; ama onun da bu konulara bakış açısıyla ve sohbetleriyle daha iyi tanıdığımı düşünüyorum.”(Katılımcı, 24).

Pandemi döneminin eğitime olan etkilerinin bir ebeveyn tarafından nasıl tecrübe edildiğini öğrenmek için katılımcılara “Çocuğunuz var mı?” sorusu sorulmuştur. 7 katılımcının 2 çocuğu ve 2 katılımcının 1 çocuğu bulunurken 18 katılımcının ise çocuk sahibi olmadığı öğrenilmiştir. Çocuğu olan katılımcıların çocuğu olmayan katılımcılara göre pandemi döneminde eğitimin fırsat eşitsizliğinden ve çocukların belirsiz geleceğinden ağırlıklı olarak bahsederek eğitime karşı daha temkinli oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin bir ebeveyn görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“Online biraz şey ya. Mesela kendi çocuğumda da görüyorum. Toplanıyorlar 2-3 arkadaş birlikte. Öyle bir şansları var. Mesela biri o soruyu çözüyor diğeri başka soruyu çözüyor. Yarın okula gittiğinde o soru karşına çıktığında ne olacak? Yani en temel fark bu yani. Çok fark var ya öyle 1-2 tane değil. Mesela öğretmen ile iletişimleri çok farklı. Çocuk kamerayı açıyor mesela

bazı öğretmenler açtırmıyor. Ben bilgisayarı bırakıp da mutfığa giden, diğer odaya giden çocuklar gördüm. Bunların gelecekları ne olacak?” (Katılımcı, 19).

Eğitim açısından bakıldığında 1 katılımcı ilköğretim, 2 katılımcı lise, 2 katılımcı ön lisans, 19 katılımcı lisans, 2 katılımcı yüksek lisans, 1 katılımcı ise doktora eğitimi gördüğü anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda; eğitim seviyesi lisans ve üzeri olan katılımcılarla mülakatların minimum 1 saat sürmesi, hem detaylı hem de bütünlükçü yaklaşımlarından dolayı pandemi dönemine ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ekonomik gelirlerinin saptanmaya çalışıldığı soruda ise yaklaşık gelir durumları öğrenilmeye çalışılmıştır. 1 TL - 3000 TL arasında geliri olan 9 katılımcı, 3001 TL-5000 TL arasında geliri olan 7 katılımcı, 5001 TL-8000TL arasında geliri olan 6 katılımcı ve 8001 TL ve üzeri gelire sahip olan 3 katılımcı bulunurken, 2 katılımcı gelirlerini belirtmek istememişlerdir. Sınıfsal düzlemde ekonomik gelirleri incelendiğinde 5000 TL'den az gelire sahip olan katılımcılar pandemi döneminde ekonomik anlamda daha çok etkilenmiştir. Ancak sonuç olarak tüm katılımcıların ekonomik kaygılarının olduğu tespit edilmiştir.

Balıkesir ilinde yer alan Altıeylül ve Karesi ilçelerinden hangisinde yaşadığı sorusu ise, belediyelerin aktiflik durumuna göre Altıeylül veya Karesi ilçelerini karşılaştırarak gelişmişliğinin öğrenilmesi amaçlanan bu soruda 13 katılımcı Altıeylül, 14 katılımcı ise Karesi ilçesinden katılmaktadır. Kentteki yaşam sürelerine bakıldığında ise bazı katılımcıların doğduğu yer olduğu için yeni gelenler veya hep orada olanlar ya da çalışma alanı orada bulunanlar olarak ayrılmış; ama 2 yıl ile 44 yıl arasında yaşadıkları bilgisine erişilmiştir.

5.2. Pandemi Döneminde Toplumsal Farkındalık Düzey ile Yaşamı Kurtar(ama)mak

Pandemi kelimesi ile daha önce tanışmamış bireylerin pandemi dönemine karşı duyarlılığını anlamak adına *“Daha önce pandemi dönemi hakkında bilginiz var mıydı? Yoksa bu süreçte mi bilgi sahibi oldunuz? Sizce pandemi nedir biraz bahseder misiniz?”* sorusu sorulduğunda tüm katılımcıların “eve kapanma” olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir.

Katılımcılara *“Pandemi dönemini kentte geçirmenizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce kent, sağlığınız için risk mi?”* sorusu bu araştırmanın temel sorularındandır. Kentsel alanlara karşı toplumun risk değerlendirmesi için katılımcılar çeşitli örnekler ile farklı değerlendirmelerde bulunmuştur. Pandemi dönemini kentte geçirmeyi ‘tehdit’ olarak gören bir katılımcı:

“Kent evet tehdit yani mesela bir köyde biraz daha az insanla oturuyorsun. Ben de köyde oturmuş olsaydım daha iyi olurdu; çünkü hava daha temiz. Kent olarak şunu söyleyebilirim ulaşım aracı kullanıyorum. Her gün 2 tane kullanıyorum. Çalışıyorum bir sürü insanla muhatap oluyorum sabah evden çıkıyorum hastaneye gidene kadar yani kendimizi ne kadar korumaya çalışıyor olsak da karşımızdaki rahat olunca koruyamıyorsun. Yani köyde olsam daha rahat geçerdi diye düşünüyorum. Stresiz geçerdi yani en azından.” (Katılımcı, 1).

İfadesi ile kentteki nüfus yoğunluğu ve hareketlilik sebebiyle ortak yaşam alanları dâhil olmak üzere kent halkının kurallara uymamasından dolayı kenti risk olarak değerlendirmektedir. Kentsel alanlarda nüfus yoğunluğu ve ulaşım sebebiyle oluşan hareketlilikten dolayı kenti risk olarak gören tüm katılımcıların ise kentte yaşarken kaygılı olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca yaşanan alanın risk olmaktan ziyade kurallara uymamanın riski önleyeceği ve örneğin kırsal alanlarında karantinaya alındığı örneğini veren bir katılımcı görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Evet, toplu taşıma araçlarını kullanmak çok büyük bir tehdit. Onun dışında zaten kurallara uyulduğu sürece çok büyük bir tehdit olmaktan çıkıyor. Zaten köylerde de insanlar genelde birbirine güvendiği için maske takmıyor. Burada virüs ne arasın diyor sonra tüm köy karantinaya alınıyor. Köylerin karantinaya alınma sebebi bu. Normalde en çok onların güvende olmasını beklerdik. Açık hava; ama ne yazık ki insanlar beklediğimiz gibi hareket etmedi.” (Katılımcı,9).

Katılımcı 1 ile farklı görüşler sunan katılımcı 9, kırsal alanda yaşayanların kurallar karşısında daha esnek davranması aslında kentsel alanlarda var olan formel ilişkilerin aksine, enformel ilişkilerin daha yakınlık getirmesi durumu ile açıklanabilir.

Farklı bir görüş ise şu şekilde ifade edilmiştir:

“Benim bir rahatsızlığım var ve virüse yakalanmamam gerekiyor. Bu sebeple dışarı hiç çıkmadım. Onun haricinde dışarıya sadece hastaneye gitmek için çıktım. Hastanenin standartları

daha kötü olan bir yer olsaydı şehir değiştirmek zorunda kalacaktım. Çünkü bağışıklığım çok düşük. Gidiyorum ve 2 gün toparlayamıyorum. O yüzden kentte yaşamak daha iyi. Evet, kalabalıkta kendini koruyamazsan daha tehlikeli; ama gerekli önlemler alındığında teşhis ve sağlık imkânları açısından daha iyi. Avantaja çevrilmesi gerekiyor bence.”(Katılımcı, 18).

Diğer katılımcılara göre kenti farklı konularda avantaj olarak nitelendiren katılımcının ifadesinden hareketle kentli olmanın getirdiği ve gelişmiş kentler için öncelikle sağlık sisteminin bir altyapısının olması gerekmektedir. Çünkü kente göç ile mekânların biçimlenmesi kentsel yaşamda sorunların oluşacağı ve Castells'e göre bunun ancak kapitalizm ile farkına varılacağı varsayılarak “kentsel örgütlenme sadece mekânsal formların basit bir düzenlemesi değil daha çok hane halklarının günlük tüketim örüntülerinin kolektif olarak ele alınması süreçlerinin ifadesidir” (Castells, 1997: 28). Aksî takdirde Altındağ'a göre (2020:2220) “hızla artan nüfusun ekonomi tarafından beslenemediği, istihdam sorunlarının gittikçe çoğaldığı, gelir adaletsizliğin neo-liberal politikalarla gittikçe arttığı, sınıfsal uçurumun derinleştiği bugünkü mevcut toplum yapısında kent hakkının sunulduğundan bahsetmek olanaklı gözükmemektedir”.

Pandemi döneminde kent veya kırsal alanlar arasında bir seçim yapmayarak ikisinin de kendi içinde riskleri olduğunu savunan dolayısıyla kentin riskli olup olmadığı konusunda kararsız kalan beş katılımcı yer almaktadır. Bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Aslında evet kent çok daha büyük tehdit çünkü insanın olduğu yerde yayılma hızı çok daha fazla olur. Şöyle ki kentte ve kırsal alanda yaşamının farklarına bakıldığında kırsal alanda yaşayanlar çok daha az maske kullanıyorlar. Bu durumda hangisinin daha riskli olduğuna karar veremiyorum. Ne olursa olsun önlem almak önemli.” (Katılımcı, 15).

Anlaşılabileceği üzere kentsel alanlardaki popülasyon ile nüfus yoğunluğunun yüksek olması riskli olduğu gibi bir başka perspektifte de kırsal alanların denetimsizliği ve daha özgür alanlar olarak görülmesinden kaynaklanan kurallara uyma konusunda rehavete kapılma durumu söz konusudur. Nüfus yoğunluğu ve kurallara uyma farkındalığı oluşmadığı takdirde pandeminin yayılması kaçınılmaz olacaktır.

5.3. Pandeminin Yeni Modern Eğitime Yansımaları: Eğitim-Öğretimdeki Fırsat Eşitsizliğinin COVID-19 Hali

Eğitim, hayat boyu devam etmekte ve toplumdaki konumunu belirleme konusunda aktif rolde yer almaktadır. Bu bağlamda eğitime erişimin önemi anlaşılacakla birlikte eşit koşullarda yararlanamama durumu sınıfsal düzlem ve toplumsal konumu etkileyerek fırsat eşitsizliğinin yansımaları görünümü taşımaktadır. Pandemi döneminde toplumsallaşmanın yeniden oluşturulmasıyla okulların da salgın süreci kapsamında önlem olarak online eğitime göre uyarlanması eğitim konusunun yeniden biçimlenmesine yol açmaktadır.

Katılımcılara “Pandemi döneminde eğitim alanında yapılan değişiklikler arasında yer alan uzaktan eğitim hakkında nelerden bahsedebilirsiniz? Bu değişiklikler sizi etkiledi mi? Etkilediyse eğer bunlardan bahsedebilir misiniz? Kolej ve devlet okulları ile yaratılan fırsat eşitsizliğine karşı değerlendirmeleriniz ve varsa gözlemlerinizi paylaşabilir misiniz? Sizce pandemi döneminde bu eşitsizlik ne durumdadır? Online eğitim ile yüz yüze eğitim arasındaki farklılıkları hangi temel başlıkları ile tanımladınız?” soruları pandemi ve eğitim başlığı altında yöneltilmiştir.

Öncelikle çocuğu okula giden bir sağlık çalışanı ebeveyninin pandemi ve eğitim ile ilgili sorular hakkındaki görüşü:

“Uzaktan eğitim çok verimli olmadı. Kişilerin yani çocuklarımızın, öğretmenlerimizin bu hastalığa yakalanmamaları ve daha da yayılmaması açısından evet uzaktan eğitim yararlı; ama öğrenci açısından çok verimli geçtiğini düşünmüyorum. Çocuklarım okula gitmiş olsaydı zaten çocuklar hani ellerini yıkamak olsun veya sosyal mesafeye dikkat edemezlerdi. Eh devlet okulları malum çok temiz görmüyorum. Yani COVID-19'dan korunmak için uzaktan eğitim güzel oldu bu konuda. Hani çocuklar için çok verim alındığını, çok verimli olduğunu düşünmüyorum. Kendi çocuğuma bakıyorum ya da çevremdekine bakıyorum. Öğretmenlerde bir bıkkınlık oldu artık. Belli bir süre sonra çocuklar da öyle oldu yani düzenli ödev takibi mesela yapamıyoruz.”(Katılımcı, 1).

Pandemi döneminde eğitim alanında teknolojik aletlere ulaşım açısından yaşanan eşitsizlik, öğrenme zorluğu ve sosyalleşme gibi kavramlara değindiği anlaşılmaktadır. Kreş, anaokul ve ilkökul çağındaki çocukların ortaokulda ve lisede eğitim gören çocuklara göre uzaktan eğitim sürecine alışmaları ve uzaktan eğitim ile öğrenmeleri daha zor olduğu varsayılabilir. Pandemi döneminde, küçük yaş grubundaki çocuklara okuldaki

eğitimin aile tarafından verilmesi ile eğitim alanına ve öğretmenlere saygı artmıştır. Uzaktan eğitim için eğitim araçlarına erişimde varıl ve yoksul öğrenciler arasındaki farklılıklar ekonomik, sosyal ve kültürel haklar bağlamında pandemi döneminde var olan eşitsizlikleri daha belirgin hale getirmiştir. Dijital çağdaki eğitim sürecinde bölgelerdeki internet erişimi, eşitsizliği ve mağduriyeti daha görünür hale getirmektedir. Bu doğrultuda pandemi döneminde teknolojiye erişim mağduriyeti en önemli sorunlardan birisi haline geldiği sonucuna varılmaktadır.

Var olan ve pandemi sürecinde de devam eden devlet ve özel okulları arasındaki farkı fırsat eşitsizliği bağlamında yakından tecrübe etmiş bir katılımcının görüşleri:

“Uzaktan eğitimden bahsediyorsak eğer ben direkt buranın en en yüksek meblağlı kolejindeki bir öğrenciyi gözlemledim ve beden eğitiminden satranç dersine kadar bütün derslerini, online bir şekilde eğitim gördü. O çocuk bazen sadece keyfi olarak derse girmedi. Belki Balıkesir’de çok fazla olanaksız ve internete erişim fırsatı olmayan çocuk var. Mesela bir devlet okulunda çeşitli derslerde altyapı olmadığı için her türlü bir fırsat eşitsizliği oldu. En basitinden mesela internete erişim konusunda oldu. Mesela televizyondan Eba dinleyerek yapmaya çalıştılar; ama mesela atıyorum diğerleri 50.000 gibi bir ücret ile alt yapı kurdular. Yüz yüze eğitim gibi olmadı; ama olabildiğince sürdürmeye çalıştılar.” (Katılımcı, 14).

Katılımcının görüşleri doğrultusunda eğitim sistemine karşı eleştirel perspektifte yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda pandemi döneminde eğitimdeki eleştirel perspektifi fırsat eşitsizliği ekseninde yorumlayabilmek adına öncelikle fırsat kavramının tanımı incelenmelidir. Green, “fırsat, içinde bulunulan ortamda var olan alternatif bir seçeneğin olmaması ya da seçeneklere ulaşma olanaklarının bulunmaması durumunda seçeneklere ulaşımın başka taraflarca kişinin elde edebileceği imkânların ortama dâhil edilmesi” (Green, 1988; Tabak, 2019) olarak ifade etmektedir. Bu doğrultuda Green’in ifadesinden de anlaşılacağı üzere fırsatın belirlenmesi dış koşullara bağlıdır. Dış koşullar ve karar alıcı mekanizmalar tarafından topluma adaletli bir şekilde imkânların sunulmama durumu ise fırsat eşitsizliği olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla pandemi döneminde eğitim alanı incelendiğinde altyapısı hazır olmayan ve düzensizliğin hakim olduğu okullarda mağduriyetlerin yaşanma durumu eğitim alanındaki fırsat eşitsizliğini vurgulamaktadır.

5.4. Yeni Normal İle Yeni Çalışma Hayatında Ekonomik Mücadele: Pandemide Meslek Grupları

Katılımcılara “Pandemi döneminin meslek gruplarına etkileri” hakkında soru sorulmuştur. Bu soru doğrultusunda katılımcılardan yapmış oldukları mesleğin pandemi dönemindeki çalışma saatleri ve şartları temelinde aile ve sosyal yaşantısına olan etkilerini anlayabilmek adına pandemi dönemindeki tecrübelerinin aktarılması istenmiştir.

Meslek grupları arasında yer alan sağlık çalışanları pandemi dönemi ile mücadele sürecinde ‘sahadaki savaşçılar’ olarak görülmesinden dolayı salgın sürecinin meslek gruplarına etkileri incelendiğinde tüm katılımcılar tarafından sağlık çalışanları en çok etkilenen grup olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda pandemi döneminde sağlık çalışanları mesleklerini iş olarak görmek yerine vicdani boyutu olan bir görev olarak gördükleri sonucuna ulaşılabilir. Örneğin bir katılımcı:

“Bu dönemde en zor meslek grubu sağlıkçılar olarak görüyorum; çünkü birebir mücadeleyi onlar veriyor. Asker nasıl cephede savaşıyor ise bu da bizim savaşımız. Bizler bu yüzyılın şanslı grubuyuz ve bu mücadelede hastalara yardım edebilme kapasitemizi fazlasıyla zorladık. Karşınızda yardıma ihtiyacı olan insanlar var ve siz yorulsanız dahi bunu başarmak zorunda olduğunuzu hissediyorsunuz ve bir yerde vicdan da giriyor işin içine. Görev bilinci zaten var; ama vicdani boyutu da var. Sizden yardım isteyen bir insana ben artık yorgunum diyemiyorsun. Sağlık dışında da destek verdiğimiz oluyor.” (Katılımcı, 23).

İfadesi ile sağlık sektöründeki sağlık çalışanlarının toplumun sağlığı için verdikleri emeğin karşılığını alamadıkları eleştirilen konular arasında yer almaktadır.

Pandemi döneminin meslek gruplarına olan etkisini daha geniş yelpazede değerlendiren bir diğer katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Türkiye’de monopol piyasalar haricinde küçük esnaf olarak nitelendirilen bir kesim var ve o esnaf kesimi tamamen bertaraf edildi. Yani hiç önemsenmedi desem yeridir. Gelir kaybı desteği başvurusu yapıp, desteği verilmesi istendi ve verilmeye çalışıldı; ama belirtilen rakamlar o kadar komikti ki açıkçası şuna ben çok şaşırıyorum. Ülkedeki Bağ-Kur, sigorta tarzı birimlerin ücreti şu anda minimum tutarı olarak 1235 TL. En alt basamaktan başlarsanız bu parayı

ödüyorsunuz; ama verilen gelir kaybı başvurusu 1000 TL. Bunun en azından sağlık birimlerini karşılayacak düzeyde olması bekleniyordu. Bunlar gerçekleşmedi ve bu çok ciddi bir problem. Sağlık çalışanlarında eksiklik vardı sayı olarak ve Türkiye Cumhuriyeti bu açığı kapattı çok hızlı bir şekilde o konularda takdir ediyorum yani. Amerika, İspanya, İtalya gibi ülkelerde sağlık çalışanı personeline çok sıkıntı yaşandı. Doğal olarak bu çok ağır sonuçlara sebebiyet verdi. İngiltere’de dâhil olmak üzere. Türkiye bu konuda güzel bir idari işlem gösterdiğini düşünüyorum diğer ülkelere nazaran.” (Katılımcı, 27).

COVID-19 pandemisinin kentsel yaşam üzerindeki etkileri bağlamında hem meslek gruplarına hem de yaşam koşullarına değinerek katılımcının derin bir perspektifte konuya açıklık getirdiği ve sosyal refah devleti anlayışına uygun olarak yaşanmasını destekleyecek açıklamalarının olduğu görülmektedir. Örneğin “UNDP Türkiye, 2020’de “Kimseyi Geride Bırakmama” ilkesine sıkıca bağlı kalarak SKA’lar yolunda ilerlemeye olumlu etki yapan birçok sonuç elde etti” (<https://www.tr.undp.org/>, Erişim Tarihi:03.10.2021). Bu doğrultuda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında yer alan “Kimseyi Geride Bırakmama” ilkesine göre hareket edildiğinde sosyal refah devlet politikaları, vatandaşların iktisadi ve sosyal gereksinimlerini koruyarak toplumun temel ihtiyaçlarına ulaşacağı refah bir yaşam sağlamaktadır. Pandemi döneminde ise “Kimseyi Geride Bırakmama” ilkesine bağlı kalarak toplumsal yaşamda sosyal devlet anlayışının yaygınlaşmasının arzu edilmesi söz konusudur.

Devlet dairelerindeki yoğunluğu azaltmak için pandemi döneminde esnek mesai uygulamasına geçilmiştir. Ancak devlet kapılarındaki yoğunluğun kısıtlı mesai saatinden dolayı toplumun ihtiyaçlarının ertelenmesine sebep olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Örneğin bir katılımcı bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Balıkesir’de devlet daireleri açısından bakarsak olaya eksiklikleri var. Nedenini tam olarak çözemediğimiz memurların 10-16 arasında çalışma düzeninden kaynaklandı. Devlet dairesinde daha önce saat 9’da belirlenmiş bir işi devlet memuru yokken maalesef yapamıyorlar ve bu daha çok yığılmalara neden oldu. Bu yığılma da daha çok vakaya sebebiyet verdi; ama bir musibet bin nasihatten iyidir. Bu konuya bundan sonra daha iyi önlemler alınır ve pandemi sürecinden bir şeyler çıkarırız diye düşünüyorum; ama biraz insanların devlet kurumları ile ilişkisini düzenleyen devlet dairelerindeki kurumlarda sıkıntılar oldu.” (Katılımcı, 27).

Katılımcı 27 ile 17.03.2021 tarihinde gerçekleştirilen görüşmede yer alan vaka sayılarının arttığı ifadesi “Türkiye’de son 24 saatte 167 bin 526 COVID-19 testi yapıldı. 18 bin 912 kişinin testi pozitif çıktı, 73 kişi hayatını kaybetti” (<https://www.cnnturk.com/>, Erişim Tarihi:13.09.2021) bilgisi ve günlük veriler ile desteklenmektedir. Vakaların artma sebebi ise sadece kentsel alanlar değil, kentteki nüfus yoğunluğu ve kural bilmezlik olduğu da anlaşılmaktadır.

5.5. Var Olmak Mı? Olmamak Mı? Toplumsalın Derin Görünümü

Pandemi ile değişen toplumsallığın sosyal hayatın da yeniden tanımlanmasına sebep olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda katılımcılara “*Pandemi döneminin sizin sosyal yaşantınıza etkilerinden bahsedebilir misiniz? Yeni normal yaşam olarak nitelendirilen pandemi döneminde vaktinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Bizimle paylaşır mısınız?*” soruları sorularak sosyal hayatın bambaşka konumlandırıldığı ve tüm katılımcılar tarafından “*bir sosyal hayatım yok, kalmadı*” (Katılımcı 2) ifadeleri ile salgın hastalığın toplumsal yaşamı yeniden dizayn eder nitelikte bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Örneğin bir katılımcı üzüldüğünü belli eden derin duygularla görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben normalde gezen biriyim. Manisa’da okurken sürekli gezerdim sabah bir yer, akşam bir yer ayarlardım ve okula giderdim hızlı bir hayat yaşadım; ancak şu an 1 kere dışarı çıkmam beni yoruyor bunun çok net farkındayım. Burada da arkadaşlarım var onlarla görüştim kendimi biraz bu şekilde avuttum. Bu dönemde dışarı çıkmak çok zor sürekli bir tedirginlik hâkim, sürekli kolonyaya sıkıyoruz, dezenfektan, maske desek her şey çok zor ya.” (Katılımcı, 10).

Pandemi süreci kapsamında uygulanan yasaklara uyulmaması ve #hayatevesiğar sloganının söylenildiği gibi hayatın eve sığamayacak kadar geniş ve baskı altında olduğu düşüncesiyle toplum sosyalleşmek için farklı yollardan çözüm önerileri arayışı içerisine girmiştir. Örneğin bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben çok sosyal bir insanım çok fazla evde durmak gibi bir yapım yok. O yüzden bu pandemi dönemi beni çok etkiledi. Çünkü arkadaşlarımla eskisi kadar vakit geçirmemek ya da dışarı çıkmak bir dolaşamamak durumları gerçekten canımızı sıktı; ama onun dışında da insan böyle

durumlarda da biraz kendini bulmalı. Çoğu insanda gördüğümüz o depresyon ve bunalım türleri ben de yok. Eğer insan kendisiyle mutlu olamıyorsa arkadaş edinmemesi gerekir; çünkü onları da mutsuz eder. Bu dönemde bazı eski alışkanlıklarına ya da kitap okumak, dizi/film izlemek gibi şeylere daha çok vakit ayırabildim. Sürekli arkadaşlarla olmak da sıkar sürekli aktiviteleri yapmak da sıkar o yüzden pandemi bana bu dengeyi kurmamı kazandırdı diyebilirim.”(Katılımcı, 24).

İfadeleri ile pandeminin olumlu etkilerinden bahsederken sosyalleşmek için sınırların oluştuğu ve yeni hobiler ile insanlarla temastan uzak eylemlere yöneldiği anlaşılmaktadır.

5.6. Pandemi Döneminde Değişen Toplumsal Yapı Bağlamında Yakını Tanımak: Aile İlişkileri

Pandemi dönemi, yaşamda birçok alan yeniden tasarlandığı bilindiği üzere, toplumun ilk sosyalleştiği, iletişime geçtiği ve toplum içindeki ilişkilerinin belirleyicilik rolünün olduğu aile kurumunu da çeşitli yönlerden etkilemiştir. Olumlu ve olumsuz olarak farklılaşan bu etkiyi anlamak ve sebeplerini sosyolojik bağlamda çözümleyebilmek için oldukça önemlidir. Bu doğrultuda “*Pandemi döneminin aile içi ilişkilerinizdeki iletişiminize etkisi veya etkileri hakkında neler söyleyebilirsiniz?*” sorusu başta olmak üzere toplumsal cinsiyet kavramının katılımcılar için ne ifade ettiği ve yine “*Pandemi dönemi, ev içindeki işbölümü üzerinde etkisi oldu mu? Kim üstleniyor? Nasıl şekil aldı?*” gibi sorular sorularak COVID-19 pandemisinin kentsel alandaki yaşama etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Örneğin kadın sağlık çalışanı olan katılımcıların pandemi sürecindeki yoğunlukları ev içi rollerindeki yoğunlukları ile birlikte devam etmektedir. Pandemi döneminde kadın bedenine sahip bireyler toplumsal cinsiyet olgusu kapsamında ikincilleştirilmektedir. Bu bağlamda “*toplumsal cinsiyet olgusu, biyolojik olarak kadın ve erkek olunmasından farklı bir noktaya tekabül eder. Bu olgu, eril toplum yapısının kadına ve erkeğe atfettiği temeli eşitsizliğe dayalı olan rolleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır*” (Oakley, 1972; Connell,1998). Örneğin aile içindeki görev paylaşımları eşitlikçi olmayarak kadına atfedilerek “*kadın işi*” olarak görülmesi ise cinsiyetçi yapı doğrultusunda açıklanabilir. Goffman’ın *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* (2004) adlı kitabında sahne-önü ve sahne-arkası tanımına sahip olan *Dramaturji* kavramı ise damgalama ile ev içi işlerin kadınlara ait olduğu alanlarda kamusal ve özel alanın devamlılığını açıklar bir teoridir. Burada bahsedilen sahne önü gösterilmek istenilen hayat iken, sahne arkası gerçek olan hayatımızdır. Bu durumu canlı derslerdeki görünümü ile canlı dersler bittikten sonraki yoğun ev halindeki tempodaki görünümü ile ilişkilendirebilir. Toplumsal cinsiyet farkındalığının olmadığı aileler dışında farkındalık sahibi olan ailelerden katılımcılar da yer almaktadır. Örneğin sağlık çalışanı bir katılımcı:

“Evde işbölümü düzenli. Modern ailelerde zaten hep işbölümü var. Eğitim düzeyi zayıf ailelerde zaten hiç yok. Yeni bir şey kattığını da düşünmüyorum bu ailelere. Böyle ailelerin zaten bir arada bulunması birbirlerine olan baskı ve mutsuzluklarını daha çok arttırıyor. Eğitim seviyesinin düşük olduğu insanların çalışarak evden uzak durması en azından kadının ve çocukların ruh sağlığı için daha iyi bir durum aslında. Modern aileleri düşünürseniz bizim için çok bir fark olmadı. Önceden de böyleydi. Çocuklar da yardım eder eşim de. Erkek, kadın veya çocuk ayrımı yok. Kendi evinde öğreysin her şeyi. Bizde zaten işbölümü vardı aynı şeyi devam ettirdik.”(Katılımcı,4).

İfadesi ile ataerkil hegemonik yapının yani erkeğin egemen olduğu otoriteye bağlı olarak aile içinde erkeğin üstün tutulduğu yapının kendi çekirdek ailesine yansımadığını belirtmektedir.

Pandemi sürecinin aile içi ilişkilerindeki olumsuz etkileri olduğu gibi bu etkilerden biri de aile içi şiddet (fiziksel, psikolojik, cinsel şiddet) vakalarının artışı olarak görülmektedir. Pandemi döneminde artan aile içi şiddet vakaları da COVID-19 pandemisinin topluma olumsuz etkisine yönelik örneklerinden biridir. Altındal’ın da savunduğu gibi “*pandemi ile birlikte kadınların emek piyasasındaki görünürlüklerine sertçe kapıların kapatılmasının yanı sıra cinsiyetine yönelik artan ve kadına yönelik şiddet ve kadın cinayet vakalarının artış göstermesi ile de açıklanabilir*” (Altındal, 2020:142) ifadesi pandemi dönemindeki önemli toplumsal sorunlardan birine dikkat çekmektedir. Çalışmanın örnekleme uygunluk sağlaması açısından Balıkesir ilinde “*Kadına yönelik aile içi şiddet vakalarına ilişkin toplumsal sorumluluk edinmede kadın örgütleri kent bazında etkili miydi?*” sorusu sorularak pandeminin kentsel alandaki yaşama etkilerinden birine değinilmiştir. Katılımcılara, kadına şiddete karşı toplumsal sorumluluk edinmede Balıkesir ilindeki kadın örgütleri hakkında ne düşündükleri sorulduğunda örgütlerin yeterli olmadığını savunan bir katılımcı:

“Balıkesir’de hiç görmedim. Mesela yaşadığım caddenin üstünde kadının boğazı kesilip kafasına poşet geçirilmiş. Bu haberi paylaşan 1 veya 2 site gördüm. Balıkesir adına ne haberlerde gözüktü, ne sokaktaki insan dile getirdi. Oysa ki Balıkesir çok küçük bir yer çok çabuk duyulur bazı şeyler. Ben bunun ne dillendirildiğini duydum ne de hatırladığını ve Kent Konseyi gibi kuruluşlarında

ne hatırladığımı ne de önüne geçilmesi için bir adım attığını görmedim Balıkesir’de. Belki vardır, ben görmemişimdir; ama dediğim gibi ses getirmiyorlar şehirde.” (Katılımcı, 12).

İfadesi ile çarpıcı örnek sunmaktadır. Yine “Kadına yönelik aile içi şiddet vakalarına ilişkin toplumsal sorumluluk edinmede kadın örgütleri kent bazında etkili miydi?” sorusuna bağlı olarak Sivil Toplum Kuruluşlarının aktif olduğunu düşünen bir katılımcı ise görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Etkin tabii ki. KADEM mesela. İşleyişini bilmiyorum; ama var. Şehirde yaşamının avantajı olarak yansıyor bu. Köydekilere çok erişim olamıyor. Kentlerde yaşamının faydası dernekler olarak düşünüyorum. Yasal olarak duyarlılık çok. Kırdan ya erkeğin tarafıdır ya da kadının o yüzden çok karışmak istemezler. Kentte yasal süreci başlatmak daha kolay. Devlet her türlü imkân sağlıyor derneklerde bunda yardımcı oluyor. Bireysel vakıflar da var.” (Katılımcı, 4).

Katılımcı, Balıkesir ilinde Sivil Toplum Kuruluşlarının aktif olduğunu söylerken bir yandan da kentsel alanda yaşamının kadın örgütlerine ulaşımın kolaylığının avantaj olarak nitelediği anlaşılmaktadır. Yalnız katılımcı vakıfların gönüllü kuruluşlar olduğunu bilmemekte, bireysel vakıflar derken bu olgunun izlenimlerinden bihaber olduğunu ortaya çıkarmıştır. Nihayetinde bireysel vakıf diye bir oluşum söz konusu değildir.

5.7. Pandemi Döneminde Yönetimin Covid-19 Fotoğrafı

Pandeminin yayılmaya başladığı andan itibaren devlet tarafından uygulanan yasaklar/kısıtlamalar ile temas yoluyla bulaşan salgın hastalık için yayılımı önleyici tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda yeterli tedbirlerin alındığını düşünenlerin yanında gündeme sık sık gelen eleştirilerden dolayı katılımcıların fikirlerini sunabilmesi için “Eğer kent yönetimi yetkisi size verilseydi neler yapardınız? Biraz bilgi verebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Kuralların gerekli ve yeterli olduğunu ama daha fazla da olabileceğini savunan bir katılımcı:

“İlk başta yapılan kısıtlamalar arasında yer alan yani üniversitelerin tatil edilmesi bence bayağı bir iyiydi. Yani en azından herkes evine gitti ve o sirkülasyon yaşanmadı. Yani biliyorsunuz ne kadar çok yoğunluk varsa pandemi de orada. Bu kapanış daha geç olsaydı sirkülasyon artar ve daha çok yayılırdı diye düşünüyorum. Çünkü neyle karşılaştığımızı bilmiyoruz. Yani hafta sonu yasakları da bence olması gereken bir yasaktı. Şu an da bazı yerler hala kontrollü. Aslında biz dikkat etsek yani insanlar dikkat etse bir yerler biraz daha açılabilirdi. Bence şu anki önlemler sayesinde yayılmaması bana iyi geliyor.” (Katılımcı, 9).

Katılımcının ifadesine göre kısıtlamaların nüfus hareketliliğini önler nitelikte olduğu için yeterli olması kentsel alanlardaki yaşamın daha sağlıklı olabilmesi adına önemli bir konu olarak savunduğu anlaşılmaktadır. Yasakların arttıkça sosyalleşmenin engellenmesiyle kurallara uyumun azalacağı ve bu sapma davranışını önlemek için ceza ile kuralların uygulanabilirliğinin artmasını isteyen bir katılımcı:

“Yasakların az olduğunu düşünüyorum. Para cezası daha çok olmalıydı. Salınmalar oldu tatile gidilirken okullar kapalı kaldı; ama insanlar buna dikkat etmedi. Bu hafta da evimde oturayım demedi bence. Bir dönem için yasaklar çok iyiydi ve vakalar da düştü; ama kimse sağlığı için maske takmalıyım değil, para ödemek için takıyor. Çünkü ceza ile büyütüldü.” (Katılımcı, 8).

İfadesi ile kuralların yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda kurallara uymanın dahi sınıfsal düzlemde farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Pandemi döneminde uygulanan kısıtlamaların yanlış tedbirler olduğunu düşünen başka bir katılımcı:

“İlk başta takılan tavır çok yanlıştı. Bir anda sokağa çıkma yasağı dendi ve izdiham yaratıldı daha fazla bulaşmasına sebep oldu. İnsanlara gerekli desteğin verildiğini pek sanmıyorum. Çoğu esnaf illegal yollardan çalışıp para kazanmaya çalıştı. Mesela ilk başlarda maske ktlığı vardı. Resmen maske bulamıyorduk. Tabii yasakların biraz olsa yayılmaya başlamamasında payı olduğunu düşünüyorum; ama keşke daha önce olsaydı.” (Katılımcı, 7).

İfadesi ile pandemi döneminde alınan önlemlerin olumsuz sonuçlarından bahsetmiştir. Bu bağlamda ani kısıtlama kararları ile kentteki hareketliliğin artmasıyla market, pazar ve toplu alanların dinamik bir ivme alması vaka sayısının artmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Vaka sayılarının artabileceği ihtimali ise tedbirlerin yanlış uygulanmış olmasından dolayı pandemi döneminde istenilmeyecek sonuçlara zemin hazırlamaktadır.

“Balıkesir’de son zamanlarda vakaların görülme sıklığı ile kamu politikaları ve insanların davranışı arasındaki ilişki hakkında neler söyleyebilirsiniz? Sizce kent halkı kurallara ne kadar uyuyor? Bu konu

hakkında düşüncelerinizi paylaşabilir misiniz?” sorularına verilen cevaplar Balıkesir ilindeki verilerin çokluğu ile kurallara uyulmadığını da belirtmektedir. Vaka sayıları incelendiğinde de genel olarak uyulmadığını ve süreci dezavantajlı grupları hayata kazandırmaya yönelik ve şeffaf politikaları izleyerek devam edilmesi gerekmektedir. Toplumsal güvenin oluşturul(a)maması durumunda kurallara uyumun da etkili olacağı tespit edilmiştir.

COVID-19 virüsünün etkilerinden korunmak amaçlı aşılama uygulamasına toplumun bakış açısı çok önemlidir. Katılımcılara *“Aşı hakkında ne düşünüyorsunuz? Bizimle paylaşır mısınız? Toplum açısından aşı nasıl değerlendirilmektedir? Bu konu hakkında nelerden bahsedebilirsiniz?”* sorusu sorulmuştur. Bir katılımcı aşı hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Zaten ben hemen koşa koşa hemen aşı olmaya gittim. Şu an kullanılan aşının Faz sonuçlarına bakıldığında hastalıktan %80 koruyor. Ölümden ve daha ağır şeylerden koruyor deniliyor. Aşının %80 koruyor olması bu tedavide %80 iyisin anlamına geliyor. Evet, hastalığı biz geçirmeyeceğiz diye bir şey yok. Geçireceğiz ama daha az geçireceğiz. Basit bir şekilde atlatıyoruz. Bulaştırıcılığa etkisi yok diye biliyorum o yüzden ben maske ve kıyafetime dikkat ediyorum. Aşı çok iyi ve çok büyük bir nimet. Yoğun bakımlar doluydu. Yoğun bakımların boşaltılması için aşıya ihtiyacımız vardı. Son zamanlardaki vakaların artışı belki aşının etkisini azaltabilir ve yoğun bakımlar yine dolabilir. Hatta birkaç yerde açıldığını duyduk. Ya bence aşı çok büyük bir nimet. 1 aydır tat alamayan, eklemleri ağrıyanlar var. Mesela bunlar hastanede yatan hocalarımıza göre daha basit; ama bence aşı ile ilgili kulaktan dolma şeylere inanmadan aşı sırası gelen aşıyı olmalı. Aşı bizim hastaneye ilk geldiği gün profesörüne kadar herkes aşı sırasındaydı yani. Bence aşıya güvenmek gerekiyor.” (Katılımcı, 9).

Aşırı destekleyen katılımcıların aksine aşı olmaktan kaçınan bir katılımcı ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani şimdi aşı konusunda devletin vatandaşları yeteri kadar bilgilendirmediğini düşünüyorum. Mesela Çin’den gelen aşıyı neden kullanıyoruz? Almanya’dan gelen aşıyı neden olmadık? Yani bu konular hakkında vatandaşların yeteri kadar bilgilendirilmediğini düşünüyorum. Çevremde de ‘ben aşı olmayacağım’ diyen insanlar var. Bu durum kafalarının karışık olmasından kaynaklanıyor.” (Katılımcı, 16).

Katılımcının ifadesi doğrultusu sonucunda aşıya güvenin tam sağlanmama sebebi olarak aşının şeffaf bir süreç politikalarıyla uygulanmamış olduğu tespit edilmiştir. Aşıya karşı kararsızlık ve aşırı destekleyen katılımcılar arasındaki görüş farklılıklarının sebebi olarak aşının koruyuculuğuna ve aşının kim tarafından sağlanmasına göre değişmektedir. Toplum sağlığının korunması adına aşının yaygınlaştırılması ve COVID-19 pandemisinin yayılmasını önleyebilmek için aşı politikalarının bu noktada önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. “Türkiye’de toplam 114.332.454 adet aşı yapılmıştır” (<https://covid19asi.saglik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 19.10.2021). Veriler ışığında %56,3 tüm aşıların tamamlandığı gibi aşıya erişimde sorun bulunmadığı anlaşılmaktadır. Balıkesir ili olarak düşünüldüğünde aşılama sürecinde Türkiye’de Balıkesir’in ilk mavi illerden olması oldukça önemli olmakla birlikte tüm nüfus aşılanmadığı sürece yeterli ve farkındalık düzeyinin tam anlamıyla yerleştiği anlamına gelmemektedir.

5.8. Pandemi Döneminde Belediyelerin Kentsel Alanlardaki Devingenliği: Balıkesir Büyük Şehir Belediyesi

Çalışmanın bu bölümünde kentsel alanların değişimi ekseninde nefes alınabilecek yer olarak tanımlanan Balıkesir’deki sağlıklı ve aktif yaşamı destekleyecek kentsel mekânların önemi incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda toplumun kentsel alanlara bakışı katılımcıların deneyimleri ve gözlemleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Genelde parklarda olan banklar falan kaldırıldı. Yine aynı şekilde çocukların oyun alanları olan yerler dezenfekte edildi. Piknik alanları bir ara kapatıldı; ama sosyal mesafeye uygun bir biçimde yine açıldı. Aslında sosyal hayat maalesef kısıtlanmak zorunda kalındı.” (Katılımcı, 11).

Sağlıklı ve aktif yaşamı destekleyecek yerler hakkında bir başka katılımcının görüşleri:

“Haftada 1-2 gün gidip oturduğum hiçbir yere gidemiyorum, oturamıyorum. Avlu var insanların en kalabalık olduğu yer. Şu an bile orası o kadar yoğun ki ekipler falan hep gidiyor müdahale

etmeye. Orada da çok fazla oturamıyoruz. Onun dışında gittiğin hiçbir yerde bile rahat oturamıyorsun biri geliyor uzaklaşıyorsun mecburen. Arkadaşlarımın arasında sağlıkçı, öğretmen var. Onların çalışma saatleri arttığı için benim onlarla görüşme vaktim azaldı mesela. Güzel bir sosyal yaşantım vardı, kalmamaya başladı. Tatile gittim; ama çok fazla tedirgindim. Şehir dışına zaten öyle kolay kolay asla çıkamıyoruz. Böyle yani sosyal hayatımı öldürdü diyebilirim.” (Katılımcı, 12).

Olarak ifade ederken bir başka katılımcı pandemi döneminde kentsel planlamaya dair görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“İnsanlar geniş bir yeşile, oturacağı, gezeceği, nefes alacağı alanlara hasret. Değirmenboğazi öyle mesela. Bu alanların çoğaltılarak şehre dağılması çok önemli. İnsanları oralarda zaman geçirmek rahatlatıyor. Mesela Bahçelievler tarafında Atatürk Parkı’ni saymazsak daha güzel bir şey yapılabilir. Avlu, şehir merkezinden 15 dakikalık bir yürüme mesafesinde, yukarıda Toygar mahallesinde Asri var, Paşaalanı ve Adnan Menderes’de var. Mesela ben harita okuyorum ve insanların arsasının %50’sini alıyorsun bir arsa yaparken. Yani büyük parklar yapılmalı, insanların nefes alabileceği.” (Katılımcı,25).

Kentsel alanların değişmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Pandeminin kentsel alandaki yaşamını etkileyen başka bir faktör ise kentlerin gelişmişliği ile ilgilidir. Kentlerin gelişmesi ise sosyal refah devlet politikalarının sürdürülmesiyle ilişkilidir. Refah devleti “bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi vererek, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan ve toplumsal konumları ne olursa olsun tüm vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetler alanında belirli bir standart getiren devlet” (Flora, vd. 1990:29; Koray, 2000:52) olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda gelişmiş olan kentlerde insan haklarının eşit biçimde dağıtılması, ulaşımın erişilebilirliği ve kolaylığı en büyük etken olarak görülürken ekonomik temelli sınıfsal düzlemdeki farklılar sonucunda alt sınıf ile üst sınıflarda bir yığılma durumu olmadığında sosyal refah devlet politikalarına uygunluk sağlayarak temel insan haklarına erişim oldukça önemlidir. Bu doğrultuda araştırma örneklemini ekseninde Balıkesir ilinde bulunan Kent Konseyleri, toplumun ihtiyaçlarının belirlenmesinde görev alarak Balıkesir ilinin sosyal refah devlet politikaları ekseninde sosyal belediyciliği uygulamaya yönelik çalışmaları yapmaya çalıştıkları; ancak hâlâ çok büyük gelişmeler kaydedemediklerini söylemek mümkündür. Sosyal belediyciliğin etkin kullanılabilmesi adına alanda uzman akademisyenlerin konseyin yönetim mekanizmalarına dâhil edilmesi açısından hâlâ sıkıntılar söz konusudur.

Küresel kriz dönemleri hakkında bilgi sahibi olmak için tarihsel perspektiften yola çıkarak geçmiş pandemiler incelendiğinde salgınların küresel ekonomik krizleri doğurduğunu ifade etmek mümkündür. Büyük krizler ile mücadele edebilmek için ülkelerin dayanışma içerisinde olması gerekmektedir. Örneğin “Keohane ve Nye, ‘karşılıklı bağımlılık’ tezleri ile her ülkenin birbirine ihtiyacı olduğunu ve uzmanlaşma ile ekonomik alanda fayda sağlamaları” (Ünalp Çepel, 2020:36) gerektiği düşünüldüğünde neo-liberalizmden uzak bütüncül bir politika uygulanarak salgının olumsuz etkilerinin de değişeceği ön görülmektedir.

Pandeminin kentsel alandaki yaşama olumsuz etkilerinden biri de yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır. Bu mağduriyet ise halkla iletişim içerisinde olarak sosyal belediyciliği benimsemiş belediyeler tarafından çözülebilmektedir. Bu doğrultuda katılımcılara sorulan “Sizce, belediyeler pandemi döneminde aktif miydi? Altiyül Belediyesi Karesi Belediyesine göre nasıldı? Karesi, Altiyül Belediyesine göre nasıldı? Bu karşılaştırma hakkındaki düşüncelerinizi biraz açabilir misiniz?” soruları ekseninde örneğin bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Karesi, Altiyül’e göre daha aktif bir ilçe. Farklılıkları her konuda diyebiliriz. Kaymakamlık olarak, Emniyet olarak da yine sağlık ve belediye gibi her türlü Karesi daha aktif bir belediye. Karesi mücadeleye başladığında Altiyül daha başlama çabasında idi. Hani biz yolu yarıladığımızda onlar daha yeni başlamışlardı. Karesi Belediyesi her zaman daha aktif.” (Katılımcı, 11).

Yine aynı soru olan belediye hizmetleri hakkında bir başka katılımcı ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Balıkesir’den kendimi soyutladım. Ben önlem alan insan ve belediye göremedim. İnsanların dilinden de belediye bunları yaptı diye bir şey duymadım; ama fikir yürütürsem eğer belki Karesi Belediyesi bir şeyler yapmış olabilir. Emin değilim, somut bir örneğim yok.” (Katılımcı, 8).

Karesi Belediyesi'nin aktif olduğunu düşünen katılımcıların ifadesine nazaran çalışmaya katılan diğer katılımcılar birbirine benzer ifadelerle belediyelerin pandemi döneminde aktif olmadığını belirtmişlerdir. Örneğin bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“Hiçbir şey yapılmadı bence. İlk başta minibüslerin kişi sayısını seyrek yaptılar; ama şu an onlarda kaldırıldı. Geçerli ve kalıcı bir şey yapılamadı.” (Katılımcı, 13).

Bu bağlamda belediyelerin aktifliği sadece kentin gelişmesi ile ilgili değil sosyal refah politikalarına uygun bir yol izlemesi sonucunda pandemi ile mücadelede toplumun gördüğü zarar en aza indirilmesi için önemli bir adım olarak görülmelidir. Sosyal belediyciliğin farkına varılmasına ve teşvik edilmesine neden olan sebeplerden biri de COVID-19 pandemisi olarak görüldüğünde halk sağlığı, kent sağlığı ve insan sağlığının korunması için diğer belediyelerin de toplumun refahına yönelik hizmet sunması önemli bir uygulamadır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Çin'in Wuhan kentinde ilk kez görülen COVID-19 pandemisinin Türkiye'deki seyri ve bu salgın ile nasıl başa çıkıldığını ya da çıkıl(a)madığını alınan önlemler ve bu önlemler sonucunda toplumsallığın nasıl şekil aldığını vurgulamaktadır. Çalışma kapsamında sağlık sosyolojisi ile kent sosyolojisi arasındaki ilişki anlaşılmasına çalışılırken pandemi döneminin etkilerini daha iyi analiz edilebilmesi amacıyla kentsel alanlar, aile ve eğitim kurumlarındaki izler holistik bakış açısıyla incelenmiştir. Ayrıca sağlık sosyolojisi alanında çalışmaların az olması sebebiyle sağlığı sosyolojik teoriler ile ilişkilendirilerek eleştirel perspektifte aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada sağlık sosyolojisinin oldukça geniş bir alan olmasından dolayı salgın hastalıklar temelinde ele alınırken geçmişteki pandemiler hakkında bilgi verilmiştir. Günümüz sorunlarından biri olan COVID-19 pandemisi açıklandıktan sonra sosyolojik bakış açısıyla pandeminin toplumsal etkileri incelenmiştir. Toplumsal etkilerin çeşitliliği söz konusu olmasından dolayı bu sorunların anlaşılması adına kategorileştirilerek ele alınmıştır. Bu bağlamda aile, eğitim, ekonomi, kent, mekân ve gündelik hayat sosyolojisi ile değişen toplumsal dinamikleri aktarılmıştır. Ardından çalışmanın uygulama kısmı için nitel bir araştırmaya uygunluk sağlanarak Balıkesir ilinin Altıeylül ve Karesi ilçelerinde yer alan 27 kişi ile 09.11.2020-18.03.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen mülâkatlar doğrultusunda COVID-19 pandemisinin kentsel alandaki yaşama etkileri incelenmiştir.

Pandemi döneminde kentsel alanda yaşamın riskli olduğu ve sirkülasyondan uzaklaşmak için nüfus dinamiklerinin kentsel alanlardan kırsal alanlara doğru tersine göç olgusunun yaşanması nedeniyle değişmeye başlaması pandeminin en önemli sosyolojik etkilerinden biridir. Bir diğer görünüm ise pandemi ile farklılaşan online/uzaktan eğitim sistemi ile aslında eğitimdeki fırsat eşitsizliğinin daha görünür olmasıdır. Yine pandeminin sebep olduğu sorunlar arasında yer alan kentsel alanlarda yaygın olarak görülen hizmet sektöründe çalışanların pandemi ile kentsel yoğunluğun azalmasına yönelik kısıtlamalar uygulanmıştır. Bu doğrultuda kentsel yoğunluğun azalarak işsizlik ve ekonomik temelli kaygıların oluşması çalışma hayatına ve meslek gruplarına hem ekonomik hem de sosyal açıdan olumsuz etkiler olarak yansımaktadır.

Pandeminin ekonomik düzlemdeki etkileri incelendiğinde; sanayileşme, işsizlik, yaşam standartlarındaki eşitsizlikler, çevresel tahribatın etkileri bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinden maddi durumu iyi, sağlık bakımına daha az ihtiyaç duyanların daha fazla kaynaktan yararlanması sağlık sektörünün tüketim odaklı izleri olarak görülmektedir. Çünkü “bir toplumun sağlık düzeyi ile ekonomik gelişmişlik arasında yakın bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır” (Kara, 2018:29) anlayışı, devletlerin sağlık alanındaki bütçesi ile sağlığın erişilebilirliği doğru orantılı bir durum olduğu anlaşılmaktadır.

Pandeminin topluma etkilerinden biri de aile iletişimi olarak bilinmektedir. Pandemi döneminde aile içi iletişimsizlik ve pandeminin getirmiş olduğu belirsizlik ile kentteki yüksek apartmanlarının içerisinde stres atabilecekleri alanların olmaması pandeminin mekânlar ekseninde kentsel alandaki yaşama olumsuz etkileri arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Uzun ve Özkan'ın (2020:257) “pandemilerin hem doğrudan hem de dolaylı anlamda mekânla karşılıklı ilişkisinin mevcudiyeti, konunun coğrafi boyutunun da önemli olduğunu ortaya koymaktadır” ifadesi de nitekim pandemi döneminde mekânların önemini vurgulamaktadır.

Pandeminin kentsel alanlara etkileri incelendiğinde yukarıda da bahsedilen tüm etkiler, salgın hastalık ile mücadele için uygulanan yasaklar/kısıtlamalar ve tedbirler sonucunda oluşmaktadır. Karar verme mekanizmaları tarafından uygulanan kısıtlamalar, öncelikle kentsel düzenin devamlılığı ve toplumsal sağlığın sağlanması için çok boyutlu düşünülerek sosyologlar ile birlikte karar verilmelidir. Daha önce salgın hastalıkların kentsel alanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilebileceğine yönelik bir çalışma

olmamasından dolayı pandemi dönemindeki mücadele için yeterli önlemler alınmamıştır. Bu bağlamda bundan sonraki süreçte toplumsallığı tamamen değiştiren krizler arasında yer alan örneğin salgın hastalıkları önlemek için literatürde pandemi dönemine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışmada ele alınmış olan salgın hastalıkların kent ve mekân örüntüleri, iş ve çalışma koşulları, sınıfsallık, sosyal çevre, yaşam tarzı ve nitelikli sağlık hizmetlerinin fırsat eşitliği bağlamında dağıtılarak birçok sosyolojik değerlendirmenin yapılması gelecekteki olası sağlık krizlerine dair doğru önlemlerin alınmasını sağlayarak kentsel dirençliliği arttıracığı sonucuna ulaşılmıştır.

Pandemi ile mücadeleyi sağlayan önemli faktör ise aşıdır. Aşı uygulanacak grup sıralaması ise “14.01.2021 tarihinde sağlık çalışanlarına, 19.01.2021 tarihinde 90 yaş üzeri vatandaşlar, 21.01.2021 tarihinde 85 yaş ve üzeri çalışanlar ile eczane çalışanları, 11.02.2021 tarihinde 70 yaş üzeri vatandaşlar ile birlikte ikinci doz aşılama başlamıştır. 12.02.2021 tarihinde 60 yaş üzeri ve bu kişilerin 60 yaş üzeri eşleri, 13.02.2021 Kabine üyeleri ve üst düzey devlet yöneticileri, 19.01.2021 tarihinde cezaevlerinde aşılama başlamıştır. 24.02.2021 tarihinde aşılama grupları sıralamasında 2.aşamada yer alan öğretmen ve okul çalışanlarının aşılması başlatılırken 31.04.2021 tarihinde gazeteciler ve Nisan ayında da havacılık ile turizm sektörü çalışanları aşılama başlamıştır. 19.04.2021 tarihinde 55 yaş ve üzeri vatandaşlar, 05.05.2021 tarihinde 40 yaş ve üzeri ile avukatlar aşılırken Mayıs ayı sürecince sağlık çalışanlarının eşleri, tüm branş öğretmenler ve engelli vatandaşlar aşılama başlamıştır. 01.06.2021 tarihinde 50 yaş ve üzeri vatandaşlar ile aşılama başlayarak Haziran ayı sürecince yaş sınırı olmaksızın tüm öğretmenler, müzisyenler, film ve dizi prodüksiyon ekibi, öğretim üyeleri ve üniversite personelleri ve 25.06.2021 tarihinde 18 yaşından gün almış herkes aşılırken 01.07.2021 tarihinde 3.doz aşı uygulamaları ile Temmuz ayı sürecince 15 yaş ve üzeri tüm vatandaşlara uygulanırken öncelikli gruplara da 4.doz aşı uygulaması başlamış ve son olarak 05.09.2021 tarihinde 12 yaş ve üzeri vatandaşlar aşılama başlayarak herkesin aşya erişimi sağlanmıştır” (<https://turcovid19.com/>, Erişim Tarihi:19.10.2021). Aşının ulaşılabilirliği ve koruyuculuğu ise kentteki o yoğun nüfus ile mücadelede önemli ve aktif bir rol almaktadır. Aşıların yaygınlaşmasıyla yeni normal süreç kapsamında kısıtlamalarda kademeli olarak tedbirli açılmaların gerçekleştirilmesi, yaşamın sürdürülebilirliği için kentlerin devingenliğini görünür kılmıştır.

Pandemi dönemini çözümlenebilmek adına biyoloji ve genetik, tıp ve benzeri, sağlık ve fen bilimlerinin yanında toplumsallık ve toplumsal yaşam gibi hayatımızda bambaşka konulara dönüşümün biçimlerini incelemeyi temel problematik olarak ele alan sosyolojinin önemi yadsınmaz. Çalışmanın temel sorunsalından da anlaşılacağı üzere, kentsel alandaki yaşamların pandemi dönemindeki değişimlerinin sağlık sosyolojisi ile ilişkilendirilerek ele alınması gerekmektedir. Dolayısıyla gündelik yaşam pratikleri çözümlenerek toplumun refah düzeyinin sağlanması için sosyolojik temelli çalışmalar ile uygun politikaların saptanması ve uygulanabilirliğine yol açması, sosyoloji disiplininin toplumun sağlığını (iyiliğini) amaç edinen çalışmalara dâhil edilmesi önemli bir alan olarak görülmelidir. COVID-19 pandemisinin beklenmedik devasa etkileri hakkında erken önlemlerin alınmamasının sebebi daha önce sağlık sosyolojisinin yeterince kuramsallaştırılamaması ve bu alandaki çalışmaların yeterli olmamasıdır.

Dünya tarihindeki büyük dönüşümlerin ve kırılmaların sebepleri arasında pandemilerin de yer alması ve Çakı'nın da pandemiye ‘afet’ olarak değerlendirmesi salgın hastalıkların etkilerini açıklamaktadır. Çakı'ya göre (2020:37) “pandemileri afete dönüştüren asıl faktör toplumun rutin işleyişinde ciddi bir bozulmaya yol açan insani ve yapısal zafiyetlerdir. Bu bağlamda tıpkı depremin bizzat kendisinin değil, depreme dayanıksız binaların afet nedeni olması gibi COVID-19 virüsünün değil, bu virüse karşı bireylerin koruyucu önlemlerden uzak kalmaları” olarak nitelendirilebilir. Pandeminin bu kadar etkili olmasının sebebi ise bu doğrultuda pandemiye karşı toplumun korunmasız kalarak sosyal refah devlet politikalarının sağlık alanında sürdürülebilirliğinin sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin “kişi sağlığını ve ülke sağlık sistemlerinin yapı ve işleyişini etkileyen başlıca unsurlar topluca incelendiğinde, bir ülkede uygulanan resmi sağlık politikasının o ülkenin sağlıkla ilgili göstergelerinin en önemli belirleyicisi olduğu görülmektedir” (Sargutan, 2005:409) ifadesi ile desteklenmektedir. Balıkesir ilinde ise Altieylül ve Karesi ilçelerinde yaşayan katılımcıların pandemiye yönelik deneyimleri ve aktarımları doğrultusunda Altieylül Belediyesi, Karesi Belediyesi'ne göre daha sonra çalışmalara başlaması iki belediye arasındaki farkı göstermektedir. Sebebi ise Karesi Belediyesi'nin daha önceki dönemlerde de sosyal belediyeçiliği benimsemesi pandemi dönemine sosyal yardıma alt yapısı hazır olarak girmesidir. Sonuç olarak pandeminin en az hasarla atlatılabilmesi için toplumun sağlığını gözetken sosyal politikalar ışığında kentsel uygulamalar toplumsal duyarlılık ve dayanışma ile sağlanmasına gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altındal, Y. (2010). "Başkente Kasaba Kültürü İle Biçimlenmiş Bir Mekân: Tandoğan Kapalı Çarşısı". *Kent ve Toplum*, 1(1):57-83.
- Altındal, Y. (2020). <https://www.sivilsayfalar.org/2020/06/03/butuncul-ve-hak-temelli-ekonomi-politikalarina-ihtiyac-var/>, Röportaj. Erişim tarihi: 03.06.2020
- Altındal, Y. (2020). "Kentsel Adaletin Temsil Edil(e)memesi Ekseninde Ekümenopolis (Ucu Olmayan Şehir) Filminin Sosyolojik Okuması". *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(23):2200-2230.
- Altındal, Y. (2020). "Yeryüzündeki "Çirkin Ördek Yavru"larının Hapşırık/Öksürük ile İmtihanı Sosyolojik Bir Açıklama" (Ed. Fahri Çakı), Maskeli, Mesafeli ve Kırılğan/Modernitenin Pandemik Halleri, ss.131-160 Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Arlı, A. (2016). "Klasik Sosyolojide Derin Revizyon: Pierre Bourdieu Sosyolojisi" (Der. Güney Çeğin, Emrah Göker, Âlim Arlı, Ümit Tatlıcan), Ocak ve Zanaat, ss.131-160, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aslan, R. (2020). "Tarihten Günümüze Epidemiler ve Pandemiler ve COVID-19 Pandemisi", *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 8(85):35-41.
- Budak, F. Ve Korkmaz, Ş. (2020). "COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel bir Değerlendirme: Türkiye Örneği", *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1): 62-79.
- Castells, M., (1997), *Kent, Sınıf, İktidar*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Connell, R. W. (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Covid-19 Pandemisi ve Ekonomik, Sosyal ve kültürel haklara dair açıklama, (Çev.ESHİD) Erişim Tarihi: 28.07.2020. <https://www.esithaklar.org/2020/04/covid-19-pandemisi-ve-ekonomik-sosyal-ve-kulturel-haklara-dair-aciklama/>
- Çakı, F.(2020)."Afetler Sosyolojisi Bağlamında Pandemiye Bakış" (Ed. Fahri Çakı), Maskeli, Mesafeli ve Kırılğan/Modernitenin Pandemik Halleri, ss.27-56, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Durkheim, E. (2014). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (Çev.: Özcan Doğan), Doğu Batı Yayınları. Ankara.
- Flora, P. Arnold, J. H. (1990) "The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State", *Development Of Welfare States In Europe and America*, ed. By. Peter Flora, Arnold J.Heidenheimer, Transaction Publishers, New Brunswick, USA, 1990.
- Foucault, M. (1992) *Hapishanenin Doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi, Ankara.
- Goffman, E. (1998). *Stigma* (Ed. In Ian Marsh) *Classic and Contemporary Readings in Sociology*, Prentice Hall, 108-113.
- Goffman, E. (2004). *Günlük Yaşamda Beleşin Sunumu*. (Çev. Cezar, B.). İstanbul: Metis Yayınları, 15-28.
- Gönç Şavran, T. (2011). "Sağlık, Hastalık ve Toplum". İçinde: Nadir Suğur (der) *İnsan ve Toplum*. Anadolu Üniversitesi Yayını Yayın No:2387, s.152-187.
- Green, S. J. D. (1988). Is Equality of Opportunity a False Ideal for Society?. *The British Journal of Sociology*, 39(1), 1-27.
- Kara, B. (2018). "Türkiye’de Sağlık Politikalarının Sosyolojik Alt Yapısı". *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3(1): 21-33.
- Kaypak, Ş. (2013). "Kent Konseyleri ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1):137-149.
- Keleş, R. (2015). "Yerel Yönetimler ve Konut", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 42 (1):1-15.
- Kızılcılık, S. (1995). "Kırsal kesim ve kentsel kesimdeki sağlık sisteminin sosyolojik açıdan karşılaştırmalı olarak incelenmesi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Vildan Akan. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Kurtuluş, H. (2010). “Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi”, (Der. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner), (Ed. Ö. Andaç Uğurlu), Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları, ss. 177- 225, Örgün Yayınevi, İstanbul.

Oakley, A., (1972), Sex, Gender and Society, Temple Smith, London.

Özden, P. (2011). “Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü ÜzerineDüşünceler ve İstanbul Örneği”. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 23-24:255-270.

Öztaş Karlı, R.G. & Çelikyay. S. (2020). “Akıllı Kentlerin Gelişiminde Covid-19 Etkisi”. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 321-338.

Sabancı, M. & Çetin, A. F. (2020). “Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sivil Dayanışma: Türkiye Kent Konseyleri Birliği Örneği” (Ed. Fahri Çakı), Maskeli, Mesafeli ve Kırılgan/Modernitenin Pandemik Halleri, ss.385-391. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Sabancı, M. & Erfidan, A. (2020). “Pandemi Yönetimi. Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum İş Birlikleri: Balıkesir İli Örneği” (Ed. Fahri Çakı), Maskeli, Mesafeli ve Kırılgan/Modernitenin Pandemik Halleri, ss.373-384, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Sargutan, A. (2005). “Sağlık Sektörü Ve Sağlık Sistemlerinin Yapısı”. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 8(3):400-428.

Tabak, H. (2019). “Türk Eğitim Sisteminde Eğitimde Fırsat Eşitliğine Kuramsal Bakış: Roller ve Sorumluluklar”. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 17(2), 370-393.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). Pandemi: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html> (Erişim Tarihi: 25.08.2020)

Tuğaç, Ç. (2019). “Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları”. İDEALKENT, 10 (28): 984-1019.

Tuğaç, Ç. (2020). “Kentsel Sürdürülebilirlik ve Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Tarihteki Pandemiler ve Covid-19 Pandemisi”. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 259-292.

Uzun, A. & Özkan, O .(2020). “Pandemi ve Mekân” (Ed. Fahri Çakı), Maskeli, Mesafeli ve Kırılgan/Modernitenin Pandemik Halleri, ss.245-260, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Ünalp Çepel, Z. (2020). “Neoliberalizmin Kovid-19 Testi ve Avrupa Birliği: DezavantajlıGruplar Örneği”. Ulusal Uluslararası Çalışmalar Dergisi, 4(1):33-50.

<https://covid19asi.saglik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 19.10.2021.

<https://turcovid19.com/etkinlikler/turkiye-covid19-asilama-gruplari-asi-uygulama-tarihleri/>,Erişim Tarihi:19.10.2021.

<https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-bugunku-vaka-sayisi-aciklandi-mi-17-mart-2021-koronavirus-tablosu-turkiyede-bugun-kac-kisi-oldu>, Erişim Tarihi: 13.09.2021.

<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2021/05/Annual-Report2021.html>, Erişim Tarihi: 19.10.2021.

Araştırmanın Mülakat Soru Formu

Demografik Sorular:

- 1- Biraz kendinizden bahsedebilir misiniz?
- 2- Cinsiyetiniz?
- 3- Kaç yaşındasınız?
- 4- Medeni durumunuz nedir?
- 5- Çocuğunuz var mı?
- 6- Eğitim durumunuz nedir?
- 7- Mesleğiniz nedir?
- 8- Geliriniz ne kadar?
- 9- Balıkesir’de ne kadar süredir yaşıyorsunuz? Hangi ilçede oturuyorsunuz? (Karesi/Altteylül)

Pandemi Bilinci

- 10- Daha önce pandemi dönemi hakkında bilginiz var mıydı? Yoksa bu süreçte mi bilgi sahibi oldunuz? Sizce pandemi nedir biraz bahsedebilir misiniz?
- 11- COVID-19 virüsüne yakalandınız mı? (Yakalandıysanız eğer tedavi süreciniz hakkında bilgi verebilir misiniz?)
- 12- Pandemi dönemini kentte geçirmenizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Sağlığımız için kent bir tehdit mi? Örneklendirebilir misiniz?

Pandemi ve Eğitim

- 13- Pandemi döneminde eğitim alanında yapılan değişiklikler arasında yer alan uzaktan eğitim hakkında nelerden bahsedebilirsiniz?
- 14- Bu değişiklikler sizi etkiledi mi? Etkilediyse eğer bunlardan bahsedebilir misiniz?
- 15- Kolej ve devlet okulları ile yaratılan fırsat eşitsizliğine karşı değerlendirmeleriniz ve varsa gözlemlerinizi paylaşabilir misiniz? Sizce pandemi döneminde bu eşitsizlik ne durumdadır?
- 16- Online eğitim ile yüz yüze eğitim arasındaki farklılıkları hangi temel başlıkları ile tanımlardınız?

Pandemi ve Çalışma Hayatı

- 17- Pandemi sürecinin meslek gruplarına olan etkileri ile ilgili nelerden bahsedebilirsiniz? (eğitimciler, sağlık çalışanlar, güvenlik çalışanları)
- 18- Mesleğinizin çalışma saatleri ve şartları sizi, ailenizi ve sosyal yaşantınızı nasıl etkilemektedir? Biraz anlatabilir misiniz?
- 19- Pandemi sürecinde çıkarılan iş kanunları ve çalışma mevzuatı hakkında bilginiz var mı? Nelerden bahsedebilirsiniz?
- 20- Balıkesir’de kamusal pandemi öncesinde nasıldı? Şimdi nasıl bir hal aldı? Bu konu hakkındaki görüşleriniz ile örnek verebilir misiniz?
- 21- Balıkesir’de pandemi döneminden sonra yerel ekonominin desteklenmesi için ne/neler yapılabilir?

Pandemi ve Gündelik Hayatın Sosyolojisi

- 22- Pandemi döneminin sizin sosyal yaşantınıza etkilerinden bahsedebilir misiniz?
- 23- Yeni normal yaşam olarak nitelendirilen pandemi döneminde vaktinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Bizimle paylaşır mısınız?
- 24- Pandemi döneminin aile içi ilişkilerinizdeki iletişiminize etkisi veya etkileri hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 25- Pandemi döneminin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri nelerdir?
- 26- Pandemi dönemi, ev içindeki işbölümü üzerinde etkisi oldu mu? Kim üstleniyor? Nasıl şekil aldığı hakkındaki düşüncelerinizi paylaşır mısınız?
- 27- Pandemi sürecinde kadınlara yönelik aile içi şiddet hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu konu hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Bizimle paylaşabilir misiniz?
- 28- Kadına yönelik aile içi şiddet vakalarına ilişkin toplumsal sorumluluk edinmede kadın örgütleri kent bazında etkili miydi?

Pandemi ve Yerel Yönetim

- 29- Pandeminin yayılmaya başladığı andan itibaren devlet tarafından uygulanan yasaklar/kısıtlamalar hakkında ne düşünüyorsunuz, biraz bahsedebilir misiniz?
- 30- Kent yönetimi yetkisinin sizde olduğunu düşündüğünüzde neler yapardınız? Biraz bilgi verebilir misiniz?
- 31- Balıkesir’de son zamanlarda vakaların görülme sıklığı ile kamu politikaları ve insanların davranışı arasındaki ilişki hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 32- Sizce; kent halkı kurallara ne kadar uyuyor? Bu konu hakkında düşüncelerinizi paylaşabilir misiniz?
- 33- Aşı hakkında ne düşünüyorsunuz? Bizimle paylaşır mısınız? Toplum açısından aşı nasıl değerlendirilmektedir? Bu konu hakkında nelerden bahsedebilirsiniz?

Pandemi, Kent ve Belediye

- 34- Küresel bir salgın olan COVID-19 ile mücadele sürecinde kentsel alanların değişimi hakkında nelerden bahsedebilirsiniz?
- 35- Balıkesir’deki sağlıklı ve aktif yaşamı destekleyecek bir kentsel mekânların varlığından söz etmek gerekirse pandemi döneminde toplum üzerindeki etkileri hakkında örnekler verebilir misiniz?
- 36- Kent planlamalarının COVID-19 ile mücadele dönemindeki önemi hakkındaki düşüncelerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?
- 37- Kentlerin gelişmişliğinin pandemi dönemi üzerindeki etkileri hakkında değerlendirmelerinizi paylaşabilir misiniz? Sizce Balıkesir nasıl bir kent?
- 38- Sizce, COVID-19 döneminde kentsel alanlarda küresel salgından etkilenen yerler neresi olmuştur? Sebepleri ile birlikte açıklar mısınız? Balıkesir üzerinden örnekler verebilir misiniz?
- 39- Sizce, belediyeler pandemi döneminde aktif miydi? Altıeylül Belediyesi Karesi Belediyesine göre nasıldı; Karesi, Altıeylül Belediyesine göre nasıldı? Bu karşılaştırma hakkındaki düşüncelerinizi biraz açabilir misiniz?
- 40- Pandemi döneminde halk sağlığını tehdit eden faktörler sizce nelerdir?
- 41- Balıkesir’de pandemi döneminde halk sağlığını korumak için neler yapılmıştır? Bu konu hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 42- Pandemi döneminde sivil toplum örgütlerinden aktif olarak yer alanlar kimler? Örnek verebilir misiniz?
- 43- Sivil Toplum Kuruluşları pandemi döneminde nasıl aktif olabilir/ aktif ise etkinliklere örnek verebilir misiniz?
- 44- Balıkesir’de bulunan sosyal yardım yapan kuruluşlardan/kişilerden destek gördünüz mü, bu süreç de ne tür zorluklar yaşadınız?
- 45- Pandemi sürecinde toplumdaki dayanışma/iş birliği sizce nasıl? Bu konu hakkında nelerden bahsedebilirsiniz?
- 46- Pandemi dönemini başka bir şehirde geçirmek ister miydiniz? Sebeplerini bizimle paylaşabilir misiniz?
- 47- Son olarak küresel salgın ile mücadele bittiğinde ilk ne yapmayı hedefliyorsunuz? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?